

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G.

6. JUNIJĀ

Nr. 23 (177)

JAUNĀS CILVĒCES CĪNĪTĀJS

Visarionam Beļinskim

Meinhardis Rudzītis

Lai kādos dumbros dzīve tavā laikā slīga,
Tās ēnas tavam skatam sauli neaizsedza,
Jo tava sirds un doma, traucsmē nemirstīga,
Simts citās sirdīs spožu drosmes liesmu dedza, —
Lai cīnītājiem tā kā gaisma acīs blāzmo,
Kā spēks lai viņu krūtīs nerimtīgi brāzmo, —
Kā bulta tumsas sienām skats tavs cauri skrēja
Un tautas nākotni un slavu saredzēja.

Bij īss tavs mūžs... Tu dzīves skaudrās cīņās augi,
Liels kļuvi, savas tautas labā strādādams,
Tās laimes kareivji arvien bij tavi draugi, —
Par īstenību kļuvis nu tavs sapņu nams, —
Kā baka pasaulei smiedz gaismu tava tauta,
Tā cilvēces un visu zemju cieņas skauta;
Ap viņu tautu saime aug un darbā lauž
To spēku vareno, kas ceļu sauļauj.

Tāpat kā tu mēs atkal skatus tālē raidām
Un, redzot laikmetu, kas mūsu rokās dzimst,
Un dzīvi, kur nav vietas tumsībai un naidam,
Mēs tālāk aicinām, lai visur vaidī rimst,
Lai gaisma, tainība reiz visiem kļūst par balvu,
Lai visur cilvēks brīvs un laimīgs paceļ galvu, —
Mēs sveicam nākotni — pa pašas saules vizmu
Turp šodien visi ceļi ved uz komunismu!

BEĻINSKA JUBILEJAS SARĪKOJUMI

Republikas galvaspilsētas darba laudis, sabiedriskās organizācijas, mācību iestādes, bibliotēkas gatavojas plaši un daudzpusīgi atzīmēt krievu tautas lielā revolucionārā demokrata, kritiķa un publicista V. G. Beļinska nāves 100. gadienu.

Valsts bibliotēkā atklāta plaša V. Beļinskim veltīta izstāde. Tur saņemti Beļinska, Černiševska, Dobroļubova, Hercena, Pisareva rakstu izdevumi. Redzami arī Beļinska sacerējumu veic izdevumi. Bibliografijas nodaļa sagatavojusi literatūras sarakstu par Beļinska dzīvi un darbiem. Uzmaniību saista Beļinska ievērojamās «Vēstules Gogolim» tulkojums latviešu valodā. 7. jūnijā, plkst. 19-00, Valsts Operas un baleta teātrī notiks V. Beļinska piemīnā veltīta svinīga sanāksme. Par Beļinska dzīvi un darbiem referēs tautas rakstnieks Andrejs Upičs. Sekos koncerts.

LPSR Zinātņu Akadēmija, LVU un Latvijas Padomju rakstnieku savienība 2. jūnijā, plkst. 18, LVU lielajā aula rīko V. Beļinska 100 gadu nāves

dienas atcerei veltītu svinīgu sanāksmi, kurā prof. V. Miške referēs par V. Beļinski kā izcilu revolucionāru demokrātu, prof. Valeskalns stāstīs par Beļinska filozofiskajiem uzskatiem un doc. K. Zeļinskis aplūkos V. Beļinski kā literatūras kritiķi.

10. jūnijā, pl. 19-00, Latvijas Padomju rakstnieku savienībā notiks LPSR ZA Literatūras un valodas institūta vecākā zinātniskā līdzstrādnieka A. Birkerta referāts «V. Beļinskis latviešu literatūrā un sabiedrībā».

11. jūnijā notiks Filoloģijas fakultātes mācību spēku zinātniskā sesija. Referātos lasīs doc. J. Niedre, doc. K. Kraulīns, doc. K. Zeļinskis, doc. K. Egļe, doc. Nikolajevs.

V. Beļinska atceres svinībām nopietni gatavojas Valsts Pedagoģiskais institūts un Skolotāju institūts. Tuvākajās dienās notiks docenta Nikolajeva, Gaidukova u. c. priekšlasījumi par Beļinski un viņa nozīmi krievu tautas revolucionārās domās attīstībā.

Drīz sāks uzņemt filmu «Rainis»

Š. g. 3. jūnijā Maskavā PSRS Kinematogrāfijas ministrijas mākslinieciskā padome izskatīja kino filmas «Rainis» darba scenāriju, kuru pēc Fr. Rokpeļņa un V. Krepas literārā scenārija izstrādājis režisors N. Beresņevs un A. Stemps. M. Raizmana vadībā. Mākslinieciskā padome scenāriju apstiprināja bez grozījumiem. Tai pašā laikā padome apskatīja arī jautājumu par galveno lomu tēlotāju izvēli. Dzejnieka Raiņa lomā (viņa jaunības gados) apstiprināts Liepājas Mūzikas akadēmijas aktieris Grantiņš. Dzejnieces Aspazijas loma uzticēta mūsu Dailes teātra aktrisei M. Klētņiecei. Revolucionārā Pētera lomu tēlos Staļina premjā laurats, nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Filipsons. Raiņa māšas Doras lomā redzēsīm aktrisi E. Radziņu (Jelgavas teātris). Strādnieku Nīkanorovu tēlos

aktieris N. Vērdiņš (Muzikalās komedijas teātris), jauno strādnieci Abēliti — trešās vidusskolas deviņas klases audzēkne B. Indriksone. Gubernatora Meindorfa lomā apstiprināts aktieris N. Mūrnieks (Liepājas teātris), viņa sievu tēlos nopelniem bagātā skatuves māksliniece O. Lejaskalne (Dramas teātris), fabrikantu Vimbu — A. Miķelsons (Dailes teātris). Krievu revolucionāru, Raiņa draugu Sergeju veidos nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Z. Katlavs (Dramas teātris). Pārējās epizodiskajās lomās redzēsīm tautas skatuves mākslinieku J. Osi (Dramas teātris), aktieri O. Krēslīņu (Jaunatnes teātris), E. Valteru (Dailes teātris), Fr. Līci (Radiokomiteja) un citus.

Filmās uzņemšanu sāks jau šīn mēnesī.

Kuplajā, lielajā krievu rakstniecībā Visarions Beļinskis saskatāms vislielāko, visievērojamāko kritiķu, romanistu un dzejnieku saimē. Viņa darba lauks bija kritiķa, viņa asais, spilgtais zobens bija doma, un to viņš pārvaldīja visā pilnībā. Beļinska rakstos kvēlo sirds, kuras negantā dedzība, — nevaldāmais Visarions, viņu sauca draugi, — aizrauj, savilpo lasītāju pēc simts gadiem. Trīsdesmit septiņi gadi nav nekāds garais mūžs, bet šajā mūžā ģenialās degsmes apmātais Visarions paveicis tik daudz, ka viņa ietekme audzinājusi tūkstošiem lauzu, cauri gadsimtiem viņu pavada neiznīcināms spožums. Beļinskis pārvarēja savas jaunības pasivo romantiku, kas ļāva samierināties ar drūmo carisko laikmetu, atmeta Hegela mistiku un panēma no vācu filozofa to, kas derēja cīņai, viņa dialektiku. 1841. gadā kādā vēstulē Botkinam Beļinskis raksta: «Hegels sapņoja par konstitucionālo monarchiju kā valsts ideālu — kāds šauris jēdziens!» Tai pašā vēstulē viņš stāstīja, kā viņu aizrauj Plutarchs. No senātnes varoņiem viņam vismīļāki kļuvi Tiroleons un brāļi Grakchi. «Patlaban es viss esmu pilsoniskās tikumiskās varonības idejā, taisnības un goda patosā, un neredzu nekāda diženuma tur, kur tā nav. Mani attīstījis kāda mežonīga traka, fanatiska mīlestība uz brīvību, uz cilvēka personības neatkarību un tās iespējamas vienīgi sabiedrībā, kas dibināta uz taisnību un tikumisko varonību.» Tālāk, sodīdams savu mazraibību (tā bija pārāk stingra paštiesa, jo Beļinskis strādāja daudz), viņš raksta: «Divaina lieta: mana dzīve ir tirā apātija, zāvas, slinkums, sastāvējis purvs, bet — šā purva dibenā liesmo uguns jūra.» Bez liekiem pārspīļojumiem varam teikt, ka Beļinska grāmatu priekšā patiešām stāvam kā uguns jūras krastā. Tam pašam draugam Botkinam Beļinskis raksta: «Lai prom no manis svētlaime, ja tā piešķirta man vienīgajam no tūkstošiem! Nevēlos es tās, ja man tā nav kopīga ar maniem mazajiem brāļiem!» Beļinskis domā par sabiedrības pāraugšanu, par revolūciju. «Smieklīgi būtu domāt, ka tas notikis pats no sevis, ar laiku, bez varas lietošanas, bez asinīm.»

Beļinskis auga kopā ar krievu literatūru, pats dzīli io dzīli to ietekmēdams audzinādams. Grūti sameklēt otu kritiķi, kas tik nemaldīgi, ar pavisam sīkiem izņēmumiem, būtu novērtējuši sava laika rakstnieku darbus. Vajaga palasīties to, ko rakstījis par Puškinu daudz viņa laika biedri, nopaļūdami un noniecinādami lielo dzejnieku, lai apjaustu Beļinska vērtējumu diženumu un nozīmi. Rakstīdams par «Jevgeņiju Oņeginu», Beļinskis saka:

«Ar Puškinu krievu dzeja no kautras skolinieces kļuva par apdāvinātu un pieredzīgu meistaru.» Laiks rit, — atgādina Beļinskis, — radies jaunais prasības, bet lasītāji arvien mīlēs Puškina poemu. Redzīgā Visariona vārdi piepildījušies, «Oņegins» joprojām ir viena no visiemlētākajām grāmatām, un Padomju Savienībā tai ne vien radušies miljoni jaunu lasītāju, bet tā arī ieguvusi jaunu, dziļāku iegu. Beļinskis parreiz novērtēja Puškino, Lermontovu, Gogoli, Deržavinu, Koļcovu, Maikovu, Dostojevski. Viņš izteica krievu progresīvās sabiedrības domas un reizē audzināja viņas gaumi, viņas prasības no mākslas, Metafizikas posms bija uzeikts, un Beļinskis neklūdiģi saprata, ka patiesā māksla ir realitiska, nevilto tā un neizpūskota dzīves attēlojā. Viņš raksta: «Patiesai estetikai nav vis jāizšķir, kādai jābūt mākslai, bet jānoskaidro, kā šī māksla Citiem vārdiem: estetikai nav jāprato par mākslu kā par kaut ko iedomātu, kā par kaut kādu ideālu, kas var piepildīties tikai pēc viņas teorijas; nē, viņai jāpiļūko māksla kā lieta, kas pastāvējusi jau sen pirms viņas.» Plechanovs šo Beļinska formulu sauc par zelta noteikumu. Beļinska kritiku dara dzīvu un bagātu, sabiedriski ietekmīgu tas, ka tā nav nekād sausa, formāla, bet ka to allaž caurstrāvo politiski, sociāli, ekonomiski elementi. Šai ziņā viņa tradīcijas turpināja un veidoja tālāk Dobroļubovs, Černiševskis, Gorkis. Ar kvēli un asu sabiedrisku skatu par mākslu rakstīja Lenins. Šai kvēlī un domu plašumā, izteiksmēs, patosā un liriskā Beļinska pelnītās slavas un iedarbības noslēpums, — viņš rakstīja sirdij un prātam, un jūsmīgākās sirdis un gaišākie prāti atsaucās viņa balsij, kas Nikolaja Pirmā tumšajā laikā studināja brīvību, cilvēcību, sabiedriskus pienākumus, cīņu. Ievērojama ir bijusi Beļinska ietekme arī latviešu rakstniecībā. Pagājušā gadsimtena otrā pusē viņa darbus lasīja studenti, visprogresīvā inteliģence, augšupejošā proletariāta izlase. Jaunībā Beļinskis cītīgi pētīja Zeiferts un Plūdonis, viņu lasījis Rainis un Andrejs Upičs un guvuši daudz laba no viņa domām. Jaunā godā un ievērībā viņš pacēlies Padomju Latvijā, kur krievu klasisko literatūru sapazinūši un iemīļējuši tūkstošiem latviešu lasītāju.

Izcilais Padomju cīnītājs un valstsvīrs Kirovs kādā rakstā Beļinski nosaucis par lielo meklētāju. Beļinskis meklējis dzīves un mākslas patiesību, atradis to krievu rakstnieku un domātāju darbos, un prātis to parādīt, pateikt tautai. Aizmirstas kritiku grāmatas, kuru autori tiksmīnājušies tikai ar formu,

nostājūšies visu cīņu jautājumu priekšgalā.

Fragmenti no V. Beļinska rakstiem

Radīšanas brīvība viegli samierinās ar kalpošanu savam laikmetam: lai tā būtu, nav jāpiespiež sevi rakstīt par zināmu temu, nav varmācīgi jāizturas pret savu fantāziju; jābūt tikai pilsonim, savas sabiedrības un sava laikmeta dēlam, jāapgūst tās intereses, jāapvieno savi centieni ar tās centieniem; vajadzīgas simpatijas, mila, veselīga praktiska īstenības izjūta, kur pārliecība neatšķiras no darbiem un sacerējums no dzīves.

Mūsu laika gars ir tāds, ka vislielākais daiļrades spēks var mūsos tikai uz brīdi radīt izbrīnu, ja tas ierobežojas ar «putna cīvināšanu», rada pats savu pasauli, kam nav nekā kopēja ar mūsu laika vēsturisko un filozofisko īstenību, ja tam šķiet, ka zeme ir viņa necienīga, ka viņa vieta ir mākonos, ka pasaulīgās ciešanas un cerības nedrīkst jautāt viņa noslēpumainos sapņus un dzejiskos vērojumus. Tādi darbi, lai arī cik milzīgu daiļrades spēku tie sevi ietvertu, neieies dzīvē, neradīs sašūmu un atsaukšanos ne savos laika biedros, ne nākamajās paaudzēs.

Ja mākslai kā tagadnes apziņas izpaušmei, kam vēsturiska nozīme, trūkst saprātīgas izpratnes, — tad tā var amierināt gan vienīgi sapelējuša mākslinieciskuma niekalbju. Mūsu laikmets sevišķi naidīģis pret tāda virziena mākslu. Tas noteikti noliedzoši izturas pret mākslu mākslai un skaistumu skaistumam.

J. SUDRABKALNS

noslēgušies zilopkaula torni no dzīves, bet Beļinskis dzīvo, jo viņa degsmes un prāts kalpo sabiedrības, tautas labumam. Rakstā «Skats uz krievu literatūru» 1847. gadā Beļinskis saka: «Platons uzskatīja par zinātnes pazemojumu, profanāciju ģeometrijas pielāgojumu amatiem. Tas sabrotams pie tāda sašūminātā idealista un romantika, mazas republikas pilsona, kur sabiedriskā dzīve bija tik vienkārša un nesarežģīta; bet mūsu laikā tādi domai nav pat tikamas mulkības oriģinalības. Saka, — Dikenss ar saviem romanem esot stipri sekmējis Anglijā uzlabot mācības iestādes, kur viss pamatojās uz neželīgiem žaģariem un barbarismu pret bērniem. Kas gan tur launs, jautāsim mēs, ja Dikenss šai gadījumā rīkojies kā dzejnieks?» Tālāk Beļinskis saka, ka tāpat kā politiskais ekonomists ar skaitļiem pierāda kādas lauzu šķiras postu vai augšupeju, rakstnieks to izdara ar tēlojumu, ar gleznām. Vēl mūsu dienās daudzi buržuāzijas zinātnieki domā, ka viņiem jānoslēdzas kabinetos un laboratorijās, ka zinātne ir gluži abstrakta, pašmērķis. Ceļš uz sabiedrības labklājību ir apziņas, dzīves izpratnes celšana, — saka Beļinskis, — un mākslai, rakstniecībai te liela nozīme. Ģenialā krievu kritiķa domas vispilnīgākā mērā realizējušās Padomju Savienībā, kur zinātnieki, rakstnieki, mākslinieki kalpo sabiedrībai, tautai, savus vislielākos sasniegumus pauzdami masām abstraktās domas atradumi un secinājumus nekavējoties pielāgojami konkrētiem dzīves uzdevumiem. Visiem zināmi Beļinska gaisredzīgie vārdi: «Apskauzām mūsu bērnbūrnus un viņu pēcnācējus, kam lemts redzēt Krieviju 1940. gadā, kad viņa stāvēs izglītotās pasaules priekšgalā, dos likumus zinātnē un mākslā un ko ar godbijīgu cieņu sveiks visa izglītotā cilvēce.» Pareģojums pārvērties īstenībā. Lielā krievu tauta, kas tik neizmēlami bagāta augsti apdāvinātiem un dedzīgiem laudim, radījusi socialisma valsti brīvu tautu apvienību, kas dodas uz nākotni cilvēces avangārdā un ko ar mīlestību un godbijību sveicina visa apgaismotā, demokrātiskā, revolucionārā pasaule.

Daudzu paaudžu labākie laudis audzinājuši sabiedrību, cīnījušies par laimīgu nākotni, Beļinskis ir vēl labāko vidū. Kad domājam par viņa grūtājiem dzīves apstākļiem, par viņa slimību un iso mūžu, mūs sagrābj dzila izbrīna. Kāds spēks, kāda nemītīga darba un ziedošanās dzīna kāda gara vēsma, kādas ilgās atrisināt dzīves jautājumus, dot laudim laimi! Mēs paveram gadsimta durvis un ieraugām liesmu anstārtu viru, kura sirds un prāts mūs dzīli savilpo. Beļinskis ir dižens jaunās cilvēces cīnītājs.

MĀKSLA UN DZĪVE

Jau neatgriežamā pagātnē ir tas laiks, kad pat katrs ārzemju vidējība likās augstāka par katru krievu talantu. Taisnīgi izturoties pret svešo, krievu sabiedrība jau prot vērtēt arī savu, vienlīdz izsargoties kā no iedpības, tā arī no pazemības. Bet ja viņu vairāk interesē labs krievu stāsts nekā lielisks ārzemju romāns, — tad šeit redzams ievērojams solis uz priekšu.

Krievu literatūras jaunais laikmets, otrs tās gadsimtenis, jau iesācies. Daudz ko tam saglabājis pagājušais gadu simts, bet vēl vairāk tam būs jāveic, jārada no launa, jāzieda daudz vecā, jāiemanto, jāatklāj un jānodod tālāk savam mantiniekam. Apskauzām mūsu bērnbūrnus un viņu pēcnācējus, kam lemts redzēt Krieviju 1940. gadā, kad tā stāvēs izglītotās pasaules priekšgalā dos likumus zinātnē un mākslā un ko ar godbijīgu cieņu sveiks visa izglītotā cilvēce; krievu literatūras otrs laikmets — to mums saka sirds — būs slāveņu, mirdzošs laikmets: to ir sagatavojis pagājušais gadsimtenis, nostādīdams literatūru uz pāreiza ceļa, pievērsdams krievu jūtes tautiskumam un likdams prātam tvert to gaismu, kas pēdējā laikā plūduši no pasaules ģenijiem, vecākajiem dāliem cilvēku dzimuma saimē. Kustība, kas reiz iesākusies, neapstāsies, un laiks savā lidojumā to tikai paātrinās.

BEĻINSKIS UN LATVIEŠU PROGRESIVĀ SABIEDRISKĀ DOMA

JĀNIS NIEDRE

Lielo krievu demokrātu, filozofu un rakstnieku ietekmes lomu un lielumu latviešu progresīvās sabiedriskās domas attīstībā mūsu zinātnieki nav vēl pilnīgi atseguši. Padomju Latvijas filozofijas, vēstures un literatūras zinātnes darbinieki vēl šobrīd nav pilnīgi sagrāvuši un noārdījuši latviešu reakcionārās buržuāzijas ideoloģu vairākus gadu desmitus ilgi celto masīvo, aklo mūri, kura uzdevums bija norobežot latviešu tautas kultūru no progresīvās krievu kultūras. Vēl šobrīd arī daļa reta latviešu intelektuāļu galvu vijas indīgais buržuāzisko reakcionāru sacelšanās pret krievu naida tvaiku, kādu tie gadiem ilgi grūdināja no dažādādām sanāsmām, paši plosīdamies zultainā nīkumā pret Krievzemi, kurā bija uzvarējis socialistiskā revolūcija, pret tautu, kuras strādnieki un darba zemnieki brīvi veidoja savu dzīvi un jauno kultūru. Šās sienas palieku aizsegā mūsu skats vēl nav saradējis daudz kā tāda krievu progresīvās sabiedriskās domas attīstībā, kam bija svarīga nozīme latviešu tautas kultūras attīstībā, pirmā kārtā latviešu literatūras un literatūras zinātnes laukā.

Tādēļ arī šodien mēs vēl skaidri neapveram tā varenā, dzīvinošā pavasara vēja spēku, kāds šalkoja Latvijā šurp no plašās Krievzemes un pacēla latviešu tautu viņas dzīves un kultūras pavasarim. Bez pārspējumiem var sacīt, ka, sākot ar pagājušā gadsimta otrā ceturksni, visa latviešu progresīvā sabiedriskā doma ir augusi un veidojusies krievu demokrātiskās kultūras strāvojumu ietekmē. Kā spēcīgs katalizators krievu tautas brīvības kustības un krievu demokrātiskā domātāja raksti ir spāruņojuši latviešu progresīvo domātāju viņu apņēmībā un pasākumos. Tas, pirmkārt, sakāms par lielo krievu demokrātu, revolucionāru, kritiķi Visarionu Beļinski.

Protams, jāatzīst: līdzinājējā latviešu presē un grāmatās atradīsim maz aprakstu, no kuriem bez sevišķām pūlēm varētu iegūt faktu materiālu, kā Latvijā lasīti Beļinska darbi un kāda ietekme tiem bijusi uz tā vai cita latviešu rakstnieka vai sabiedriskā darbinieka uzskatiem. Šai virzienā līdzinājējā latviešu publicisti un publicēji maz auglīgi. Atskaitot dažu mācības iestāžu (piemēram, Baltijas Skolotāju semināra vēsture) un rakstnieku personisko arhīvu publikācijas, viss materiāls daudzums iegūstams netiešā ceļā: salīdzinot tekstus, studējot bezgalas daudz blakusmaterālu, meklējot pa dažnedažādām aplinkus ceļiem. Tomēr arī šādā veidā iegūtie materiāli pierāda, cik liela mērā ne vien latviešu literatūras zinātnē un literatūras kritiķa augstā Beļinska ietekmē, bet arī to, cik spēcīgi Beļinska un viņa domu biedru — krievu revolucionāro demokrātu raksti vispār ietekmējuši latviešu progresīvās sabiedriskās domas attīstību.

Manuprāt neapstrīdami ir tas, ka latviešu nacionālās atmodas ideoloģu domu attīstība lielā mērā noritējusi Beļinska rakstu ierosmē. Kaut arī šālaikā presē vai grāmatās mēs neatrodām tieši pieminētu Beļinska vārdus (kas viegli saprotams, ja atceras, ka Beļinski tad oficiāli aprindās uzskatīja par «dumpnieku» un viņa raksti vēl 1860. gadā bija oficiāli aizliegti). Ja atdzinām mūsu nacionālās atmodas laikmeta publicistu un skolotāju atsevišķus rakstus ar Beļinska revolucionāri demokrātiskā satura apcerēm, uzkrīt ļoti tuvu līdzība formulējumos.

Piemēram, Baltijas Skolotāju semināra (dib. 1870. g.) vēsturē semināristis J. Puriņš savās atmiņās saka: «Uzņēmēju no krievu kultūras labāko, cēlāko, mēs sākām vērot savu dzimteni un savu tautu, ko redzējām nospēstus, nebrīvu... aizvien vairāk redzējām mūsu tautas grūto likteni, cietām viņai līdzī un apņēmāmies atgriezties pie tās, lai palīdzētu tai celties un atbrīvotos...» (Pavairojums mans. — J. N.) Pēdējā teikuma daļa šie gandrīz pilnīgi identa ar V. Beļinska sacīto: «Mīļēt savu dzimteni — nozīmē kvēli vēlēties redzēt viņa cilvēces ideālu piepildījumu un visiem spēkiem veicināt to. Un ka tāda fraze nav vienkārša sagādāšana, to liecina tā paša semināra citu audzēkņu atmiņas, kurās sacīts, ka semināristi lasījuši iestādē nelegālu literatūru, tai skaitā Beļinska darbus.»

Latviešu nacionālās atmodas ideoloģi Kr. Valdemārs, J. Alunāns un K. Biezbārdis un sevišķi Kr. Barons izauga kā lieli darbinieki tieši krievu revolucionāro demokrātu rakstu sabarņotās krievu sabiedrības atmosferā. Neraugoties uz to, ka sava mūža otrā pusē viņi gāja kopā ar krievu slavofīliem, savas darbības sākumos viņi sevi uzņēma Beļinska idejas. Jo skaidrāk tas konstatējams Kr. Barona dzīvē, Latviešu tautas dziesmu lielais kārtotājs taču ilgu gadu strādāja Stankeviču ģimenē, kurā bija dzīvas atmiņas par «Stankeviča pulciņu», pie kura «piederēja cērkā slavenie pazīstamie literārie darbinieki»... sevišķi viens — V. Beļinskis. Mēs zinām, ka Kr. Barona savam laikam progresīvā latviešu tautas dziesmu izkārtojuma sistēma lielā mērā balstās uz Dobroļova un Beļinska atziņām par tautas dzējas būtību, starp kuriem Beļinskis tautas gara mantās saskatīja sava laika zemnieku dzīves un pasaules uzskata atspoguļojumu. Un Kr. Barons savā «Latvju Dainu» ievadā taču uzsver, ka tautas dziesmu kārtotājam pamati «var būt tikai tautas dzīve materiālajā un garīgajā ziņā.»***

Protams, manas domas par Beļinska dzīvo ietekmi latviešu nacionālās atmodas ideoloģu atziņās vēl prasa pēc archīva pētījumiem, pēc sīkiem dokumentāliem izskaidrojumiem, lai gūtu pilnīgu konkrētāciju šim jautājumam. Taču pamatos tas ir pareizs. To apstiprina atspoguļojums par latviešu literatūras pētnieku literārie strīdi, kad strīdnieki savas uzbrukumus un aizstāvības pamatos balstās uz Beļinska darbiem. Te galvenokārt gribu atzīmēt, ka Austriņu Beļinska idejas izpaušanos strīdā par dzējas būtību starp jaunās (gan, jāatzīstas, šaurās) realisma metodes pārstāvi T. Zeifertu un famozi J. Lautenbachu-Jūsmiņu. Šai strīdā ir viena, ir otra puse argumentē ar Beļinska**** slēdzieniem, Beļinska formulējumiem. Jo spārijā Beļinska pārstāvību meklē sev idealists Lautenbachs, no kura rakstiem var secināt, ka visā latviešu inteligencē Beļinska domas ir dziļi nostiprinājušās. Taču ja tāds Rietumeiropas reakcionārs idealisma pārstāvis latviešu literatūrā un tās pētniecībā kā Lautenbachs

* Baltijas skolotāju seminārs, 1870.—1871. g., 21. lpp.
** Baltijas skolotāju seminārs, 1870. lpp.
*** Kr. Barona atmiņas, 60. lpp.
**** Latvju Dainas I. 16. lpp.
***** Austrums, 1889. g. 4., 5., 7., 8., 11. 12. nr. un 1889. g. 3. nr.

meklē glābību Beļinska citatos, skaidrs, ka V. Beļinskis bija latviešu tālāka intelektuālu neapstrīdama autoritāte. Šepat vērēiz jāatzīmē, ka ilgu gadu Beļinska darbi latviešu lasītājam bija noliegti. Beļinska rakstu popularizēšana nozīmēja vērsanos «pret pastāvošo sabiedrisko iekārtu», un tomēr, kā redzam, Beļinska pozitīvā nozīme latviešu sabiedriskās domas attīstībā ir rokām taustāma.

Vēl dažus gadus vēlāk, 1894. gadā, T. Zeiferts, rakstīdams laikrakstā «Dienas Lapa» par latviešu kritiķa jautājumiem, atkal atgriezās pie Beļinska, balstīdams savus spriedumus uz Beļinska atziņām. Piemēram, Zeiferts saka: «Vistuvāk man krievu kritiķis Beļinskis» un: «Beļinskis bez glāmiem un likumiem pierādīja, ka krieviem nav literatūras» (to Zeiferts sacīja, netieši zīmēdams arī uz tālāka latviešu salkano tautisko rakstniecību, kuru asi kritizēja J. Jansons-Brauns), un spēcīgs gars izgāja modinādams pa plašo Krieviju. Nepatīkšanām šis kritiķis nevar izbēgt un nerauga arī no tām izlocīties... Un atstīstības draugam daudz par to žēloties arī nav.»** Vārda tiešā nozīmē jūsmodams par Beļinska darbību krievu literatūrā un kritiķis audzināšanā, T. Zeiferts šai laikā aug un iegūst popularitāti kā realisma principu nesējs latviešu kritiķā.

Līdz šim pieejamie literatūras vēstures materiāli maz stāsta par Beļinski un latviešu jaunstrāvējiem. Pagaidām vēl nekur nav izdevies konstatēt atziņas, ka jaunstrāvēji savās sanāksmēs būtu studējuši Beļinski. Arī rakstu krājumā «Pūrs» Beļinska vārds netiek minēts. Bet par to manuprāt nebūtu jābrīnās. Jaunstrāvēji galvenokārt pievērsās socialisma literatūras studēšanai, viņu vērība galvenokārt bija saistīta ar citām — jaunajām sabiedriskajām idejām. Jaunstrāvēnieku lielākā daļa runāja par dažādām socialisma mācībām, kuras Latvijā vēl nepazīna, kurpretim Beļinska darbi un viņa uzskati Latvijā nebija nevienu intelektuālu un arī lasītājam strādniekam sveši, kaut arī latviski šai laikā no Beļinska nekā ievērojams nebija parādījies.

Gadsimtu mijā, 1905. gada revolūcijas notikumu ieskaņās un lai pēc tam Beļinska domas latviešu presē plašāk iestrāvēt sākt ievērojams 1905. gada revolūcijas darbinieks, kritiķis Jānis Asars, 1902. gadā J. Asars publicē plašāku rakstu par Gogolārealismu***. Apstrīdams N. Gogolā sacērtāmu nozīmi krievu literatūrā, viņa māksliniecisko metodi, viņa grāmatas sabiedrisko nozīmi krievu tautai, Jānis Asars savu apceri lielā mērā dibina uz Beļinska rakstiem par Gogoli, vairākkārt citē Beļinska izteikumus, starp citu arī dažas vietas no V. Beļinska slavenās 1847. gadā uzrakstītās «Vēstules Gogolim». Beļinska revolucionārās domas par literatūru kā patiesas dzīves atspoguļotāju un tās pārveidotāju, audzinātāju spēku Jānis Asars pasvītro Helmu, lielā savā literatūras apceru daļā: gan rakstos par krievu, gan par Rietumeiropas un Skandināvijas literatūru, gan arī savas «Vispārīgās pasaules rakstniecības vēstures» I daļā (1907. g.) — pirmajā latviešu valodā

* Dienas Lapa, 1894. g. 4. nr.
** Turpat, 3. nr.
*** J. Asars, Raksti III, 2.

sarakstītā pasaules rakstniecības grāmatā. Reizumis Jānim Asaram Beļinska atziņas ir tik tuvas, ka viņš atsevišķas literatūras parādības nespēj citādi raksturot kā Beļinska vārdiem. Piemēram: «... Gogolis, ko tā mīlēja Beļinskis un visi tie, kuri cietā no Sobakeviču un Gorođņičju patvarībām un spaidiem...»*

Tādā kārtā mums it kā jārunā par divu ievērojamo latviešu kritiķu literatūras zinātnieku — T. Zeiferta un J. Asara — tapšanu V. Beļinska revolucionāri demokrātisko uzskatu ietekmē. Šķiet, ka arī Jansons-Brauns, Pipiņš-Vizbulis, P. Roberts un citi latviešu literatūras kritiķi un zinātnieki ir savā izaugsmē lielu patecību parādī Beļinska darbiem. Bet tas turpmāku vispusīgu, plašu pētījumu uzdevums. Turklāt gaužēn patecīgs uzdevums, jo, atskatot Beļinska ietekmi latviešu literatūras kritiķa izveidē, mēs reizē sniedzam atbildi būtiskam jautājumam par latviešu un krievu kultūru sakariem latviešu progresīvās kultūras daļā.

Beidzot jāpievēršam vēl vienam momentam Beļinska un latviešu sabiedriskās domas attīstības laukā, kas lemantojā plašu atbalsojumu 1911. gada, sakārā ar V. Beļinska dzimšanas 100. gadadienu, dažus gadus pēc 1905. gada revolūcijas sakāves un izslācīga dekadenes triumfa Latvijas legalajā presē un grāmatniecībā.

1911. gadā latviešu sabiedrība presē un vēl citādi plaši atzīmēja lielā krievu literatūras kritiķa dzimšanas 100. gadadienu. Latviešu progresīvā, ar strādnieku revolucionāro kustību saistītā sabiedrības daļa V. Beļinska piemiņu izvērtā kā kaujniecisku propagandu cīņā pret cara patvaldību, cīņā, lai nodibinātu citu, taisnīgāku sabiedrisko iekārtu. Piemēram, demokrātiskā virziena laikraksts «Laika Balsis», kas plašāk rakstā «Visarions Beļinskis un viņa laikmets»** apskatā lielā kritiķa dzīvi un darbību atsevišķos periodos, vairākkārt pasvītro cilvēka aktivitātes lomu pastāvošās iekārtas izmāinīšanā, nobeidz apceri vārdiem: «Lai, pieminēdami viņa 100 gadu dzimšanas dienu, neaizmirstam viņa atstāto mantojumu».

* Raksti, III, 2., 30. lpp.

** «Laika Balsis», 1911. g., 36. nr.

NO UZBEKISTANAS

atgriezies Latvijas PSR rakstnieku delegācija, kas piedalījās Navoiji 500 gadu jubilejas svinībās Taškentā.

Delegācija nodeva Uzbekistānā rakstniekiem un tautai Latvijā rakstnieku un tautas draudzības sveicenu lielā uzbeku rakstnieka Alšera Navoiji 500 gadu jubilejā, kas izvērtās par plašu un spēcīgu visu padomju tautu staļiniskās draudzības un vienības manifestāciju.

Delegācijas locekļi K. Krauliņš, M. Kempe, P. Vilips, V. Grēviņš un A. Imermanis apmeklēja arī Samarkandu, kur iepazīšies ar uzbeku slavenās kultūras pieminekļiem. Ferganā un Margelanā mūsu rakstnieki iepazīšies ar ievērojamiem kokvilnas un zīda rūpniecības kombinātiem, uzbeku tautas nacionālo lepnumu — Staļina vārdā nosaukto Lielo Ferganas kanāli, apmeklēja vairākus kokvilnas, zīda un dienviņu augu ražotājus kolhozus miljonarus Taškentas un Ferganas apgabalos, kā arī Sachimardanas sanatoriju kalnos.

Visā savā ceļojumā latviešu delegācija uzņēma ļoti viesmīlīgi un guvusī daudz iepatnēju un spēcīgu iespaidu par uzbeku tautas lielo kultūru pagātnē un tagadnē, par tās varonīgo darbību socialisma celtniecībā.

mu: ziedot visus spēkus savas sabiedrības — savas šķiras labā. Tas bija skaidri revolucionārs mudinājums Latvijā strādnieku šķirai cīnīties par savu gala mērķi — socialismu.

Savukārt latviešu buržuāzija, tās reakcionārās aprindas, kas grūpējas ap Rīgas latviešu biedrību, savos laikrakstos «Rīgas avīze» un «Dzimtenes vēstnesis» centās tautas uztverē nodibinājušos cīnītāja, pastāvošās netaisnās sabiedriskās iekārtas grāvēja Beļinska tēlu pārvērst «mīlestības un patiesības apgarotā cilvēkā». «Priekš viņa (t. i. Beļinska) pati pirmā cilvēka pazīme bija mīlestība. Visu saistoša, visu vienojoša, liela, stipra mīlestība» — rakstīja Veinberga «Rīgas avīze» un lūkoja «pierādīt», ka Beļinskis taču nav aicinājis tautu uz darbību un ka viņam šobrīd ir vairs tikai vēsturiska nozīme. Citiem vārdiem sakot — Beļinska darbos pēc viņu domām nevarēj meklēt atbalsojumu šodienai un rītdienai.

Tādā kārtā Beļinska vārdi un Beļinska idejas Latvijā strādnieku kustības uzplūdu gadu perioda sākumā kļuva par latviešu tautas demokrātiskās daļas cīņas karogu pret reakciju, bet reakcija savukārt centās viņu izvirzīt kā savu lozungu nesēju, taču pilnīgi bezsekmīgi.

V. Beļinska vārdi plašu sabiedrisku atbalsojumu vēreiz rod socialistiskajā Padomju Latvijā 1919. gadā, kad Latvijas darba tauta pirmo reizi sāka veidot savu socialisma valsti un padomju iekārtu. Tad blakus marksisma klasiķu spriedumiem V. Beļinska domas palīdzēja latviešu revolucionārās mākslas un literatūras veidotājiem viņu darbā.

Latvijas buržuāziskās reakcijas gados V. Beļinska vārds it kā nozuda no latviešu literatūras kritiķas, no latviešu sabiedriskās domas attīstības procesa. Bet tas tikai šķietami. Revolucionārā, demokrātiskā latviešu jaunatne un intelligēncē, kas pašreiz aktīvi strādā Padomju Latvijas saimniecības un kultūras celtniecībā, reiz no reizes atgriezās pie Beļinska rakstiem, kaut arī Beļinskis šie vairs nepacēlās kā mūsu darba tautas cīņas ideju karogs. Tāds karogs latviešu darba tautai šai laikā bija Leņina-Staļina partijas karogs — marksisma-leņinisma teorija.

Atklāta parakstīšanās republikāniem laikrakstiem un žurnāliem 1948. gada 11. pusgadam

Parakstīšanās pieņem visās pasta nodaļās, Rīgas pilsētās «Preses Apvienības» kantori, Kirova ielā 41/43, dz. 6, un caur pastniekiem.

Parakstīšanās termiņš — līdz 8. g. 20. jūnijam.

Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecība

MŪŽA DARBS — SAVAS DZIMTENES SLAVAI

V. VASARS

Vies dižais un skaļstais, ko gadsimtu cīņās un darbā ir radījušas tautas vai arī atsevišķi cilvēki, — savas tautas gribas ieteicēji, — nekad nezaudē savu vērtību, bet jauno vēsturiskos apstākļos gūst vēl dziļāku jēgu un nozīmību. Kā viens no šīs patiesības apliecinātājiem ir ģenlālā krievu tautas dēla Visariona Beļinska atstātais bagālgais kultūralais mantojums, ko kā izcilu nacionālu dārgumu glabā lielā revolucionārā demokrāta ideālu piepildītāja — socialisma zemes tauta. Un atdādi tas arī nav iedomājams. Lasot Beļinska darbus, mēs, padomju zemes audis, vienmēr jūtamies slāvam pie karstiem domu avotiem, kas verd cauri simts gadsimtiem un spēj aizraut ar savu cildenumu un vareno spēku; dziļo sava laika sabiedriski politiskās dzīves izpratni, milu pret savu tautu, kuras labklājības labad viņš nebaidījās pacelt balsi pret apspiedējiem:

Kad Krievijā vēl viss bij stindzis, smags,
Kad zeme snauda vergu važu kaunā,
Bij kvēls tavs prāts — tam vērs
gaismas taiks,
Tu ceļu cirti savā darbā jaunā.

Tā rakstīja Beļinska cīņu biedrs dzejnieks Nekrasovs pēc sava drauga nāves, un šie vārdi rāda Beļinski kā bezballīgu savas tautas dēlu, tās nākotnes ceļa cirtēju. Cīnīdamies par progresīvāko tālāka ideju iemiesojumu literatūrā, Beļinskis tai pašā laikā cīnījās arī par brīvības ideju uzvaru sabiedriskajā dzīvē.

Literatūras kritiķa, publicistika, viņa filozofija bija tas ierocis, kuru Beļinskis izmantoja, pauzot progresīvāko tālāka domu Krievijā. Piederēdams pie revolucionāro demokrātu — Her-

cena, Dobroļova, Černiševska — slavenās plejadas, Beļinskis visu savu ģeniju atdeva aizrautīgam darbam par savas zemes un tautas nākotni, socialisma ideāliem. Arkārtīgi zīmīgi ir viņa vārdi 1841. gada vēstulē Botkinam: «Mani attīstījušies kāda... fanātiska mīlestība uz brīvību un cilvēka personas neatkarību un tās iespējamās vienīgi sabiedrībā, kas dibinās uz taisnību un tikumisko varonību.» Šī mila caurstrāvoja visu viņa dzīvi un darbu, nelāva mierīgi un vienaldzīgi noraudzīties dzimtbūtnieciskās sabiedrības nevēdzības, bet gan lika aktīvi un pašizlēdzīgi darboties, jo katrs, nomalūs stāvošs pasīvs vērotājs bija viņa ienaidnieks.

Beļinska, tāpat kā pārējo krievu literatūras dižo pārstāvu — Puškina, Lermontova, Černiševska, Dobroļova, Nekrasova, Turgeņeva, Saltikova-Sčedrīna — Helms ir viņa kaislīgā protestā pret dzimtbūtniecisko iekārtu, tautas nežēlīgo verdzināšanu. Ar sevišķu spēku un apgarotību Beļinska balss skan, sākot ar pagājušā gadsimta četrdesmito gadu, kad viņš galīgi un uz visiem laikiem atbrīvojās no maldīgiem uzskatiem attiecībā uz tālāka dzīves īstenību. 1840. gadā ar lielu dēdzību un pārliecību atskan viņa pazīstamie vārdi: «Nolādu savu zemo tieksmi samierināties ar zemo īstenību... Lai slāvēts ir saprāts, lai projām bēg naktis!» Šis lūzums viņa uzskatos notiek, kad viņš ir dziļāk ieskatījies toreizējā Krievijas dzīvē, kur «vis cilvēcīgs, kaut cik saprātīgs, cēlais, talantīgais nolemts apspiestāi ciešanām» un kur pie varas atrodās apbežoti laudis, nelietīgi despoti. Lielajam kritiķim sīp sirds, redzot baskā-

jainos bērņus, skrandalnos ubagus, redzot lielo tautu, ko cariskās patvaldības netīrais zābaks mina dubļos.

Šaj pašā laikā Beļinskis, būdams iepriekšējās krievu progresīvās literatūras un publicistikas mantinieks, dziļi un patstāvīgi domātājs, uz visiem laikiem sarauj pēdējās saites ar «vācu idealistisko, dziļi reakcionāro filozofiju un tās galveno pārstāvi Hegeli» — prūšu reakcionārās valdības aizstāvi un ideoloģu, 1841. gadā vēstulē Botkinam, vērsdamies pret Hegeli, Beļinskis zultaini izsacās: «Laba prūšu valdība, kurā mēs iedomājāmies redzēt saprātīgās valdības ideālu! Ko tur runāt — nelieši, cilvēces tirani! Trīs vienības locekļi, brīvības un saprāta ben-de, — lūk, kas ir Hegelis!»

Vācu reakcionārajai idealistiskajai filozofijai Beļinskis nostāda preti materialistisko pasaules uzskatu un no šim pozīcijām vairs nekad nenovirzās sānis, ejot pretim revolucionārās cīņas un socialisma idejām. Un tāpēc gluži dabiski, ka Beļinskis arvien vairāk sāk pieskarties sabiedriski politiskām problēmām, atzīven asāki kļūst viņa cīņas ieroci pret tālāka neapskaužamo dzīves īstenību. Kā apstiprinājums tam ir Beļinska vārdi: «...es tagad jaunā galējībā, — tā ir socialisma ideja, kas man kļuvusi par ideju ideju, esamības esamību, jautājumu jautājumu, ticības un zināšanu alfu un omegu.» Un šī ļoti svarīgā atziņa ved Beļinski tālāk: viņš saskata asās cīņas nepieciešamību pret sava laika sabiedrisko iekārtu Krievijā, ka brīvību var izkarot ne citādi kā, ti-

kal ar varu nokratot despotisma žņaugus, jo «smieklīgi būtu domāt, ka tas notiks pats no sevis, ar laiku, bez varas lietošanas, bez asinīm.»

Kā nesamerināms cīnītājs pret cara patvaldību Beļinskis runāja visas savas apspiestās tautas vārdā. Viņu ne-mulsināja ne cara žandarmerija, ne cenzūra, kas centās noslēpēt viņa brīvo un lepno domu. Cīņā ar reakciju viņš bija īsts cīnītāja paraugs, kura pašizlēdzībai un enerģijai nebija robežu. To nosaka Beļinska netiektie uzskati par personības un sabiedrības, personības un tautas attiecībām. Vārdi, kuru Beļinskis teicis 1840. gadā, nav zaudējuši savu aktualitāti līdz pat mūsu dienām, jo viņa uzskats, ka ikviena cilvēka dzīve ārpus sabiedrības, bez tās satura nevar būt pilnīga, — ir arī katrā istā padomju cilvēka uzskats. Beļinska vārdi, ka «ikviena dzīļa personība dziļi apzinās savu asinsradniecību, savas asinsaites ar tēzemi» — pirmām kārtām jāattiecinā uz viņu pašu, kvēlu savas dzimtenes un tautas patriotu. Un Beļinska mīlestība uz savu dzimteni un tautu nozīmēja neko citu kā vien vēlēšanos redzēt tāni cilvēces labāko brīvības ideālu piepildījumu, kā nesaudzīgu cīņu pret tautas verdzināšanu. Lai to panāktu, viņš kvēli aicināja visus piedalīties sabiedrības dzīvē, jo tikai īstais «dzīvais cilvēks nēsā savā garā, savā sirdī, savās asinīs sabiedrības dzīvi...»

Beļinskis, līdzīgi lielajiem sava laika biedriem — Hercenam, Dobroļovam, Černiševskim, Nekrasovam — bezgalīgi ticēja savas tautas gaišai nākotnei. Tautas masās viņš saskatīja to spēku, kas virza sabiedrības vēsturisko attīstību. Tāpēc visu savu

darbu viņš ziedoja tam, lai modinātu tautā cēlās brīvības alkas, virzītu to preti progresam. Pietiek izsīst slaveno «Vēstuli Gogolim», lai saprastu viņa bezgalīgo milu pret savu tautu, redzētu, ka Beļinska vienīgais novēlējums un vēlēšanās bija, lai viņa dzimtene ietu civilizācijas, izglītības un humanisma ceļu, iznīdētu tirgošanos ar cilvēkiem, izskaustu reliģijas murgus — misticismu, asketismu, pietismu, lai laudis atmodinātu tās cilvēciskās cieņas jūtas, ko apspiedēji daudzus gadsimtus mina dubļos.

Atdodams visu savu mīlīgo mūža darbu savas dzimtenes labklājībai un slavaī, modinādams tautā labākās domas un jūtas, aicinādams cīnīties pret socialo netaisnību un tumsomību, Beļinskis caur verdzības nakti rādīja tautai ceļu uz priekšu, uz sabiedrības attīstības kalngālem. «Nav robežas cilvēces attīstībai, — teica Beļinskis, — un nekad cilvēce sev neteiks: štāvi, pietiek, tālāk nav kur iet!»

Bezglā tālu, salīdzinot ar viņa laiku, savā attīstībā aizgājuši Beļinska dzimtene. Tā uz visiem laikiem nokratījusi eksploatacījas važas un šodien kļuvusi par spēcīgāko valsti pasaulē. Neuzvaramu viņu dara to cīnītāju miljoni, kuru priekštecis bija Visarions Beļinskis.

Latviešu tauta var lepoties, ka kopā ar visām mūsu dzimtenes tautām viņa atzīmē mūsu brālīgās krievu tautas ģenlālā dēla nāves 100. gadadienu, kurā vārds cieši saistīts ar latviešu tautas vārdā paaudžu cīņām par brīvību, kura lielā sukums atbrīvoties no vēdās dzīves nastas tik kāslī skanēja mūsu Raina un Veldenbauma dzēja, kura gudraļos vārdos vienmēr vērigi ieklausīes mūsu jaunās, padomju kultūras celtnieki, visi, kas šodien staigā uzvarētāju gaitas, iet uz komunismu.

BEĻINSKIS UN RIETUMI

SVARIGĀKIE RADIOKOMITEJAS RAIDĪJUMI

no 7. līdz 13. jūnijam

Pirmdien, 7. jūnijā: pl. 17.00 raidījums bērniem. Raksts «Lielā krievu kritiķa Beļinska bērni». Pl. 17.20 Emīla Meļņajga dziesmu vija. Pl. 18.00 raidījums jaunatnei. Komjaunatnes VI kongresa darba novērtējums. Pl. 19.40 J. Ratnera tēlojums «Zvejnieki». Pl. 20.45 raksts «Lielais krievu revolucionārs demokrāts Beļinskis».

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 19.20 Stalīna premijas laureata Iļjas Erenburga lugas «Lauva uz laukuma» radioraidījums. Pl. 21.45 koncerts leļļu no cirkļa «Krievu simfoniskā muzika» — Gļinkas simfoniskā jaunrade.

Otrdien, 8. jūnijā: pl. 13.00 raidījums zemkopjiem. Pl. 17.00 raidījums bērniem: Lebedeva stāsts «Stiebrņi». Pl. 18.00 Viktora Avedjeja stāsts «Ganāmpulki uz ceļiem». Pēdējais Elfrida Pakule, Aleksandrs Viļumanis, Kārlis Briķners, Radiokomitejas simfoniskais orķestris. Diriģents Leonīds Vigners. Pl. 19.40—20.05 Latvijas LK(b)P CK Kultūras daļas vad. b. Bušas raksts «Dziesmu svētku politiskā nozīme». Pl. 20.05 dziesmu svētkiem veltīts raidījums. Pl. 20.25 Mocarta klavieru koncerts. Atskaņos Hermanis Brauns un orķestris. Diriģents Leonīds Vigners.

Trešdien, 9. jūnijā: pl. 17.00 dziesmas bērniem. Pl. 18.00 raidījums «Izpildīsim piecādus četros gados» — krievu valodā. Pl. 19.15 Emīla Dārzņa dziesmas dziedājis Ričards Veide. Pl. 19.40 raksts — «Stalīna premijas jaunie laureāti». Pl. 20.05 koncerts monografija «Bethovens».

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 21.00 koncerts no cirkļa «Musorgijs skandarbī». Opera «Soročins gada tīrums». Piedalās tautas skatuves mākslinieks Jānis Osis.

Ceturtdien, 10. jūnijā: pl. 13.00 raidījums zemkopjiem. Pl. 17.00 raidījums «Kā pionieri noņemēs pavārdism vasarā». (Pie mikrofona pionieri noņemēs vadītāji un pionieri.) Pl. 17.20 latviešu komponistu dziesmas dziedājis Radiokomitejas soliste Dora Brūtāne un Osīps Petrovskis. Pl. 18.00 raidījums jaunatnei. Jeromicka raksts «Lielais krievu fizikāls Aleksandrs Stoļetovs». Pl. 18.45 otrā pasaules kara priekšvakara dokumenti un materiāli. Pl. 19.40 J. V. Stalīna rakstu V sējums. Pl. 20.10 koncerts — atbildes uz radioklausītāju vēstulēm.

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 21.00 vieglas muzikas koncerts. Piedalās Stalīna premijas laureate, tautas skatuves māksliniece Elfrida Pakule un nopelniem bagāts mākslinieks Leonīds Zachodņiks. Pl. 21.30 Leona Paegles dzejoļi.

Piektdien, 11. jūnijā: pl. 17.00 raidījums bērniem. Stalīna premijas laureāti — piecādes uzvaru kardinātāji. Pl. 18.00 tautas rakstnieka Andreja Upša romāna «Zaļā zeme» fragments. Pl. 19.15 latgaļu tautas dziesmas dziedājis Tālis Matīss. Pl. 19.40 raidījums aprīku agitatoriem. Pl. 20.33 pārraidījums no Maskavas. Krievu tautas cīņa pret vācu suņu bruņiniekiem.

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 19.20 Turs un Seņina lugas «Provinces gubernators» radioraidījums. Pl. 23.00 Zilinska skandarbī. Piedalās autors un Alberts Bāriņš.

Sestdien, 12. jūnijā: pl. 13.00 raidījums zemkopjiem. Pl. 17.00 koncerts — atbildes uz skolu audzēku iesūtītām vēstulēm. Pl. 18.00 raidījums jaunatnei «Par ko man kļūst». Pl. 19.40 Jēgolina raksts «Par padomju literatūras patriotismu».

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 20.00 Ar Lenīna ordeni un Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā, Gorkija vārdā nosauktā PSRS Maskavas Valsts Akadēmiskā Dailes teātra viesizrāde. A. N. Ostrovska lugas «Pēdējais upuris» pārraidījums no LPSR Valsts Operas un baleta teātra.

Svētdien, 13. jūnijā: pl. 12.00 Ar Lenīna ordeni un Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā, Gorkija vārdā nosauktā PSRS Maskavas Valsts Akadēmiskā Dailes teātra viesizrāde. A. N. Ostrovska lugas «Platons Kretēts» pārraidījums no LPSR Valsts Operas un baleta teātra. Pl. 17.00 raidījums bērniem. V. Lubimova lugas «Sniegzīns» radiomontaža. Pl. 18.00 raidījums «Izpildīsim piecādus četros gados». Pl. 19.30 dziesmu svētkiem veltīts raidījums.

Uz viņa garuma 238,5 m: pl. 21.45 Radiokomitejas solistu koncerts

Uz viņa garuma 514,6 m: katru dienu pl. 6.25, 9.00, 12.20 pēdējās ziņas un pl. 21.00 raidījums latviešiem ārzemēs.

Uz viņa garuma 238,5 m: katru dienu pl. 23.30 pēdējās ziņas.

Krievu revolucionārās kritikas ģenijais pamatlicējs V. G. Beļinskis ir atstājis ļoti interesantas domas par Vakareiropas literatūru. Šīs domas īpaši interesantas tāpēc, ka tās vērstas pret mūsu rietumu priekšā par lielās krievu literatūras patstāvīgu attīstību.

Beļinska negatīvā attieksme pret rietumiem bija pārdomāta un pamatota. Viņš skaidri redzēja, kurp ved kapitalisma attīstība Eiropā.

«Nelaimīgai valstij, kas kapitalistu rokās» — viņš rakstīja savam draugam Botkinam. Šis, Beļinska rakstos bieži atkārtotais uzskats raksturo viņa domas par rietumiem kuros viņš redzēja merkantīliskā gara un buržuāzijas nevēlības spilgtu izpausmi. Cīnīdamies par patstāvīgas krievu mākslas uzplaukumu, Beļinskis rietumu rakstnieku izdomājumiem preti nostādīja krievu literatūras ideiskumu un patiesīgumu, tās sociālo politisko rūdījumu.

Rietumu literārās parādības Beļinska analizēja no sociālās nozīmības viedokļa ar savu vērtējumu dziļumu tātu pārspējot visus tā laika kritiķus. Augstas idejiski politiskas prasības, vai kā mēs šodien teiktu — dziļi partejiskums dikēja Beļinska simpatijas un antipatijas. Tas bija revolucionāra cīnītāja partejiskums, kas neatzīst mākslu mākslai, kas mākslā saskata vārenu tautas audzināšanas līdzekli kas prasa, lai literatūra audzinātu tautā sociālās taisnības izpratni, brīvības mīlestību un naudu pret apspieđiem. Tieši no šādām revolucionāra demokrata pozīcijām Beļinskis aplūkoja rietumu literatūru, cīnījās pret krievu literārajā inteliģencē tajā laikā plaši izplatījušos «humanistisko kosmopolitismu». Salīdzinot krievu literatūru ar Rietumeiropas literatūru, Beļinskis spīlāti atklāja pirmās pārkūpmu un otrs trūkumus, izteica domas, kas viņa laikā biedriem nereti likās divainas, jo Beļinskis redzēja tālāk par citiem, un tikai tagad mēs varam pilnā mērā novērtēt viņa drosmīgo domu patiesīgumu.

Savas literārajos vērtējumos Beļinskis saprata sabiedriskās domas attīstību nākotnē. Viņa spriedumi ir stingri dialektiski.

«Beļinskis nenodzīvoja līdz tam laikam, kad zinātniskais socialisms kļuva par izveidošos teoriju — rakstīja G. S. Plechanovs, — bet viņa ģenijālā doma, jau drīz pēc viņa ienākšanas literārajā laukā lika viņam veikt tādu teoretiskus uzdevumus, kuru pareiza atrisināšana tiešā ceļā ved uz zinātnisko socialismu.»

Un, patiešām, savas īsās dzīves pēdējā posmā Beļinskis nonāca līdz socialismam: «... es tagad jaunā galējībā, — 1841. gadā viņš rakstīja Botkinam, — tā ir socialisma ideja, kas mani lūdzusi par ideju ideju, esamības esamību, jautājumu jautājumu, ticības un zināšanu alfu un omegu.»

Bet jau daudz agrāk, viņa pašos pirmajos kritiskajos darbos, sociālā momenta uzsvērums literārajos parādībās piešķir Beļinska darbībai to mērķtiecību, kas viņu izveidoja par sava laika visrevolucionārāko politisko rakstnieku. Šis revolucionārais gars un idejiskums ļāva Beļinskim ar neparastu asumu atklāt un parādīt rietumu literatūras vājās puses un augstu pacelt idejiskās krievu literatūras nozīmi. Tā nebūt nebija šaura nacionalistiska savas tautas sasniegumu cildināšana jo Beļinskis bija savas tautas patriots šā vārda vislabākajā nozīmē. «Mīlēt savu dzimteni, — viņš rakstīja, — tas nozīmē kvēli

vēlēties redzēt viņa cilvēces ideāla piepildījumu un visiem spēkiem veicināt to.» Un šis patiesi revolucionārais patriotisms lika Beļinskim asi vērtēt rietumu literatūru, kura, pēc viņa domām, nepiepilda «cilvēces ideālu». Šis pats iemesls lika kritiķim cildināt krievu literatūru, kurā viņš atrada iemiesojumu cīņai par šiem ideāliem.

Par cilvēces ideālu Beļinskis uzskatīja sociālo taisnību; un īstais cīnītājs par šo taisnību, pēc viņa ieskats, ir tautas masas. Atcerēsimies Beļinska domas par 1830. gada revolūciju Francijā, kad viņš izteica sašutumu par to, ka buržuāzija izmantoja tautas uzvaras augļus.

Literatūras tautiskumu, tās saites ar tautu, tās kalpošana tautas interesēm Beļinskis uzskatīja par mākslas augstāko īpašību un krievu literatūras koriejus cildināja pirmkārt viņu tautiskuma dēļ. Tāpēc jau savā pirmajā kritiskajā rakstā «Literārās pārdomas» 1834. gadā viņš apvaino angļu, vācu un arī franču literatūru, ka tā atstāj novārtā pašu tautu. Turpmākajos gados Beļinska vērtējumi par rietumu literatūru kļūst vēl asāki. Viņš protestē pret to, ka lielākā franču 19. gadsimta rakstnieku daļa savos darbos sludina nejēdzību, cilvēka gara kropulci, mantkārtību, dzīvnieciskumu, izvīrtību. Visas tas noteik tāpēc ka franču rakstniekam galvenais ir viņa pelna. «Viņi tā rakstīja tikai tāpēc, ka tas bija modē un precī labi izpirka. Dodiet viņiem naudu, viņi atgriezīsies pie reliģijas, turklāt pie kādas tik jūs vēlaties.»

Šis rietumu literatūras vērtējums šķiet kā nuot uzrakstīts tik aktuāli un trāpīgi skan tā šodienai. Un ja Beļinskis samazināja Balzaka nozīmi, augstāk par viņu novērtējis Žoržu Sandu, tas notika tādēļ, ka tai laikā kaisle, sociāla protesta pilnne franču rakstnieces darbi skanēja daudz revolucionārāk par Balzaka rūpīgajiem un sīkumainajiem sadzīves aprakstiem. Prasiņām no mākslas gudru saturu, kuram būtu vēsturiska jēga, Beļinskis uzbrūki rietumu literatūras «dzejiskotajam egoismam» un teorijai par «mākslu mākslai» un «skaistumu skaistumam». Rietumu literatūras estētiskajos vērtējumos Beļinskis krasi nošķir regresīvos, reakcionāros elementus no veselīgajiem, pozitīvajiem, uz sociālu progresu vedošajiem elementiem. Pie pēdējiem viņš pieskaita sociāli asus, uz cīņu par labāku nākotni aicinošus darbus, literatūru, «kas pilna tagadnes ciešanām un cerībām uz nākotni». Šajā literatūrā viņš ierindo Beranzē un Žoržas Sandas darbus.

«1847. gadā, Beļinskis smēdz, — plūšu franču romāna aprakstu uz eiropiskā romāna vispārējās vēstures fona. «Nav vajadzības sevišķi rūpīgi ieskatīties mūsu laika romānos, kuriem ir kaut cik īstas mākslinieciskas vērtības, lai redzētu, ka viņiem galvenokārt sociāls raksturs. Pietiek norādīt uz augstākā mērā talantīgā angļa Dikensa romāniem bet pie mums Krievijā — uz «Miruso dvēselu» autora darbiem, kas devuši savas tēvijas literatūrai dziļu, sabiedrisku un dziļu nacionālu virzienu...»

Salīdzinot Dikensu ar lielo krievu satīrīki Gogoli, Beļinskis augstāk vērtē pēdējo, jo Gogolis bija patstāvīgāks, cilvēcīgāks un dziļāks. «Gogolim nebija parauga, nebija priekšteča ne krievu, ne ārzemju literatūrā. Visas literārās

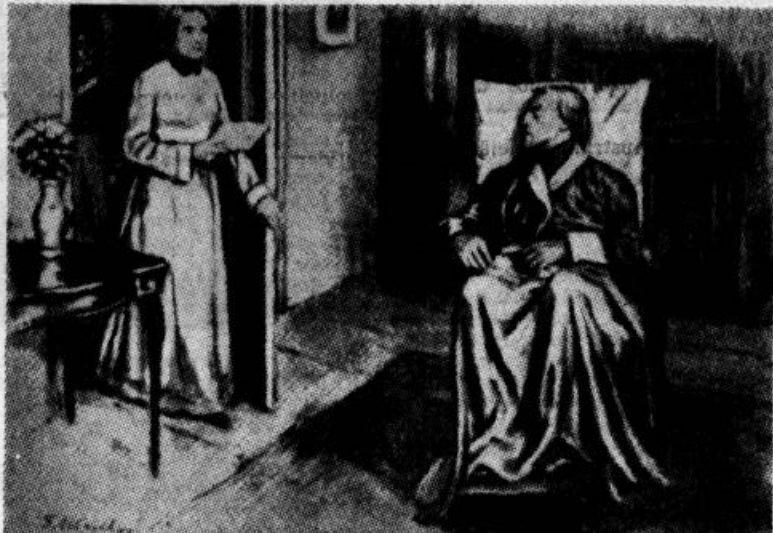
teorijas, tradīcijas bija pret viņu, tāpēc ka viņš bija pret tām, — teica Beļinskis rakstā «Atskats uz krievu 1847. g. literatūru».

Gogolis, būdams dziļi krievisks, vienmēr paliek ļoti cilvēcisks, kamēr Dikensā angļi prevalē pār cilvēku. Bet par angļiem Beļinskis teica: «Egoisms un aprēķins ir raksturīgi britu vaibsti, — viņš saka, — angļi sabiedrībā bargi lepmi un nepieejami... «Kaut kas cietis un rupjī ir viņu tikumus, kā nepieciešams rezultāts mūžīgajai tirdzniecībai un mūžīgajai cīņai starp rūpniecisko garu un ārējiem šķēršļiem... «Nekur nav tik briesmīgas bagātības un tik briesmīgas nabadzības kā Anglijā. Nekur nav tik droši sabiedriskie pamati kā Anglijā, un nekur citur kā viņš šie pamati neatrodas tādās briesmās sagrūt.»

Sos precīzogs Beļinska vērtējumus, kurus šeit citējam ļoti nepilnīgi, 1864. gadā izmantoja Tens savā «Angļu literatūras vēsturē» un 1875. gadā Brandess savās lekcijās par angļu naturālistu.

Tālāk Beļinskis rakstā: «Izlasiet, piemēram, tagadējās Anglijas pirmā romānista Dikensa «Oliveru Tvistu» un «Bernsbiju Radžu» un ius pārlicināsit, kas izlītotāji Anglijā kas lepojas ar tūkstošgadīgu civilizāciju tāpat ir daudz savādāki, švītu, nevižu, muļķu, plēncu, blēžu, zagļu kā citur un turklāt daudz tādu ļaundaru un izdzimumu, kuri citās zemēs gadās tikai kā reti izņēmumi... Nevar nepiekrīst, ka krietnās personas Dikensa romānos bezkrāsainas un garlaicīgas.»

Visai bargi Beļinskis tiesā Godvīnu, kuram viņš pārmēt divkosīgu moralismu, un vairākus citus angļu rakstniekus. Šeit nav iespējams sniegt pārskatu par Beļinska daudzajiem vērtējumiem attiecībā uz angļu literatūru. Īpaši par Šekspīru, Baironu, Valteru Skotu un citiem. Paliek neiztirzātas arī Beļinska attieksmes pret vācu literatūru un tās koriejiem Geti un Šilleru. Atzīmēsim tikai to, ka Beļinskis nekad nepārvērtēja Vakareiropas literatūras nozīmi un ietekmi. Gluži otrādi viņš visiem spēkiem cīnījās par lielās krievu literatūras patstāvīgu attīstību, kuras uzplaukumam viņš deva spēcīgu ierosmi ar

Beļinska pēdējās dienas. Viņu aicina uz ochranku

PADOMJU DZIMTENĒ

Z. SKLEJĀNS

meņogļu atskaldīšanas mašina ir novecojusies, salīdzinot ar Makarova ogļu kombinānu, kas darbojas jau 12 padomju šachtās.

Otrs piemērs: zemes rakšanas darbu atvieglošana. Cilvēku ar lāpstu jau pirmo piegāžu laikā sāka aizstāt ekskavatori, kas daudzkrāt palielināja zemes rakšanas darbu ātrumu. Bet visas šīs mašīnas tālu paliek iepakā tam milzīm, par kura konstruēšanu šogad piešķirta Stalīna premija grupai Uralu inženieru. Ar viņu metienu šī milzīgā lāpsta piepilda veselu vagonu, bet tā vēl nav mašīnas iespēju robeža, jo tās celtspeja ir 40 tonnu.

Līdz ar šādu mašīnu parādīšanos arī zemes racēja darbs vairs nav fizisks darbs.

Sociālistiskā Darba Varonis Kotins, kas kara laikā tik daudz darījis jaunu apbruņojuma veidu radīšanai, konstruējis traktor, kas atbrīvo no smagā fiziska darba meža strādniekus. Tagad mežmateriālu transportēšana no cīrsmām līdz ceļiem kļūst pavisam vienkārša, jo jaunais traktors viegli pārvā visus šķēršļus. Turklāt tas ir visai ekonomisks, jo strādā ar gāzes ģeneratoru, kuram degvielu meža pietiek.

Uzmanīgi izstudēt jauno Stalīna premijas laureātu sarakstu — lūk, ko var ieteikt visiem tiem, kas apšauba iespējas cilvēkam atbrīvoties no smagiem fiziskiem darbiem.

PAR KĀDU VĀRDU PIEGĀDES PLĀNĀ

Gandrīz katrā piegādes plāna lappusē var atrast vārdu «automatizācija». Tā nav nejaušība, bet noteikts virziens modernās tehnikas attīstībā.

Lieta tā, ka tehnika, cenšoties arvien intensificēt ražošanas procesus,

līdz ar to pāriet uz lielām ātrumiem, spīdieniem, temperatūras. Bet šādu modernu mašīnu cilvēks var valdīt tikai tad, ja viņam palīgā nāk automātiskas ierīces. Jo cilvēks šādiem lieliem ātrumiem bez starpnieka sekot nevar.

Lūk, vienkāršs piemērs, kas salīdzina modernajai tehnikai pieejamus ātrumus ar cilvēka organisma spējām. Iedomāsimies cilvēku, kura garums līdzinās attālumam no Eiropas līdz Amerikai, Kamēr kalnraizēm no kājas nonāks līdz galvas smadzenēm, moderna lidmašīna šo attālumu pārvarēs divas ar pus reizes. Tāpēc pie moderniem darba galdiem, kuru ātrumi dažreiz tikai nedaudz atšķiras no lidmašīnu ātrumiem, un arī daudzos citos tehniskos procesos ir nepieciešams, lai automāti palīdzētu cilvēkam mašīnu vadīšanā.

Šis pats vārds «automatizācija» sastopams daudzās vietās arī Stalīna premijas laureātu sarakstā. Magnitogorskas inženieri automatizēja metāla velmēšanas iekārtu, līdz ar to palielinot tās darba ražību par 15 proc., samazinot brāķi un ietaupot 1,5 miljonus kvēl elektroenerģijas. Inženiera Sokolova vadībā konstruēts jauns metāla apstrādāšanas automats, viens no tiem, kurus biedrs Kaganovičs nosaucis par «darba galdiem ar augstāko izglītību». Lieta tā, ka šī darba galdā grieziņš instruments pilnīgi atkārtu katru specializētāja kustību. Ja šai automatā novietota koka modelī, taustītājs atpauzta katru tā iedobumu un izcilni, un grieziņš izveido tādu pašu detaļu no metāla. Šādi automāti bija pazīstami arī agrāk, bet jaunā mašīna sasniedz vēl lielāku pilnību. Grupai zinātnieku darbinieku ar Umanski priekšgalā piešķirta Stalīna

saviem rakstiem par Puškinu, Lermontovu, Gogoli, Krilovu, Gončarovu, Dos-tojevski. Viņš pirmais norādīja uz vairāku Puškina darbu dziļu nacionālo raksturu. Asi uzstādamies pret rietumu paraugu atdarināšanu, pret aizraušanos ar rietumu literatūru, Beļinskis milēja draugiem atgādināt, ka interese par krievu literatūru viņam allaž bijusi spēcīgāka nekā interese par Rietumeiropas literatūru.

Runādams par Viktora Igo «Parīzes Dievmātes katedrālī», par Aleksandru Dimā, par Žīlu Zānē, Beļinskis izsauca: «Tas ir pārspīdējums, melodrama, skali efekti, kas galvenā kārtā raksturo šos sacerējuma kuros, starp citu, netrūkst arī zināmu labu īpašību. Šāda virziena pārstāvis pie mums bija tikai Marlinskis, un Gogola ietekme galīgi izbeidza šo virzienu.» «... Krievu literatūra uzsausies iet patiesu un īstu ceļu, ir pievērsusies patstāvīgiem iedvesmas un ideālu avotiem un ar to kļuvusi laikmetīga un krieviska. No šā cēla tā, liekas, noies, jo tas ir taisns ceļš uz patstāvību uz atbrīvošanos no svešas ietekmes. Ar to mēs nekādā zinā neģribam teikt, ka tā allaž paliks tajā stāvoklī kā tagad; nē, tā ies uz priekšu, mainīsies, bet tā nekad vairs nebeigs būt uzticīga patiesībai un dabai.»

So krievu klasiskās literatūras dziļo patiesīgumu un augsto cilvēcīgumu, tās idejiskumu un realismu Beļinskis vērtēja augstāk par visu un redzēja tur nesatīcināmu garantiju krievu mākslas ietekmei uz visu pasauli, tās vadošo lomu un nozīmi.

Beļinska ilgas līdz galam piepildītas padomju literatūrā, krievu klasiskās literatūras lielo revolucionāri demokrātisko tradīciju cienīgā turpinātājā, padomju demokrātijas un komunisma progresīvo ideju paudējā. Beļinska paredzēto Vakareiropas literatūras sairumu, kas tik spīlāti redzams mūsu dienās, jau tad helais kritiķis uzskatīja par kapitalistiskās iekārtas noziedzīgu pazīmi.

Sagrāvusi kapitalismu, padomju tauta atklāja neizsamelamas iespējas patiesi tautiskas, dziļi realistiskas un īstas mākslas attīstībai, par kuru sapņoja «nevadāmais Visarions» — krievu revolucionārās kritiskās domas krāsūms un leņņums.

ko visi ārzemju speciālisti uzskatīja par neiespējamu — atsūknēja ūdeni no 227 šachtām, atjaunoja 236 galvenās ceļmašīnas, 119 milzīgu ventilatorus un daudz citu iekārtu.

Par mūsu tehnikas augsto attīstības pakāpi liecina arī mašīnu milžu konstruēšana divās Leningradas rūpnīcās, kuru vārdi tik daudz stāsta katrā mūsu republikas iedzīvotāja sirdī. — Stalīna vārdā nosauktajā Metaliskajā rūpnīcā un rūpnīcā «Elektrosila», kas savā laikā palīdzējušas mums atjaunot Ķegumu, 100 tūkstoš klv augsta spīdiena tvaika turbīna, kas radīta pirmajā mašīnrūpnīcā, ir īsts tehnikas brīnums. Otrā rūpnīca pagatavos 100 tūkstoš klv turbogeneratorus, kas sevišķi ievērojami ar ūdenraža dzesēšanas iekārtu. Šāda dzesēšanas sistēma ceļ mašīnas lietderības koeficientu par 1 proc, Liekas — sikums, bet šis «sikums» nodrošina gaisu un spēku daudziem uzņēmumiem un iedzīvotājiem.

Pārāki par ārzemju ražojumiem ir arī jaunie tekstilrūpniecību aužmie automāti, kas aizņem par 20 proc. mazāku platību un ceļ darba ražību 2,5 reizes. Pārāki par ārzemju tempiem arī tie darba tempī, kas sasniegti stikla ražošanā Rīgas rūpnīcā «Sarkandaugava».

Ārzemēs mīl daudz lielīties ar reaktīvām lidmašīnām. Padomju cilvēks Pirmā Maija parādē redzēja šādas mašīnas, kas uzbūvētas pie mums. Arī Stalīna premijas laureātu sarakstā atrodam izgudrotāja Luļko vārdu, kas konstruējis šādus dzinējus.

Pirms diviem gadiem biedrs Stalīns uzdeva mūsu zinātniekiem panākt un aizsteigties priekšā ārzemju zinātnes sasniegumiem. Stalīna premijas laureātu saraksts ir spilgts pierādījums tam, ka šis uzdevums tiek sekmīgi veikts.

STARPĪBA IZZŪD

Viens no iemīlotākajiem marksisma kritizētāju apgalvojumiem, ko viņi uzskatīja par neapgāžamu, bija arguments, ka komunisma laikmetā nevienam negribēs darīt «melno» darbu. Un kad viņiem iebilda, ka tehnikas attīstība vispār iznīcinās šādu darbu veidu un starpība starp fizisko un garīgo darbu izzudīs, viņi tikai neticīgi grozīja galvas.

Šaj nedēļā publicētais Ministru Padomes lēmums par Stalīna premiju piedāvāšanu zinātniekiem un izgudrotājiem rāda, ka pati dzīve vislabāk izklīdē šaubas par iespēju iznīcināt šādu starpību. Par to runā jau pats Stalīna premijas laureātu saraksts, kur blakus akadēmika Aļichanova vārdam, kas atklājis kosmiskajos staros pavisam jaunas elementardalīnes un devis iespēju vēl dziļāk ieskatīties vielas uzbūvē, atrodām Rosijska un Zuiča vārdus, ko šie kritizētāji droši vien būtu ieskaitījuši «melnā» darba darītāju sarakstā.

Bet ne tas ir galvenais, sevišķi spilgti šis robežas izžušanu redzam, ja iedziļināties Stalīna premiju laureātu izgudrojumu saturā. Kas nav lasījis Zolā, Kronina, Sinklera un daudzu citu rakstnieku aprakstus par ogļraču smago darbu? Bet, lūk, ar Stalīna premiju apbalvots konstruktors Makarovs, kas kopā ar darba biedriem radījis ogļu kombinātu — lūtu mehānisko kurmi, kas ne vien nograuz no apakšzemes slāņa akmeņogles, bet tai pašā laikā tās sasmalcina un iekrauj transportieros. Viegli iedomāties, cik ievērojamā mērā šī mašīna ceļ darba ražību. Bet šoreiz var būt svarīgāks par šo rezultātu ir tas, ka reizē ar to ogļrači pārvēršas no smagā fiziskā darba darītāja par mašīnas komandieri.

Ne tikai lauznīs, bet arī moderna ak-

E. Zālītes «Atgūtā dzimtene» Dailes teatrī, Elmīra Lioņa — Milda Klēniece; Juris Laidzāns — Kārlis Valdmanis

B. Vdovenko foto

DZIMTENE AICINA

ELĪNAS ZĀLĪTES «ATGŪTĀ DZIMTENE» LPSR VALSTS DAILES TEATRĪ

Vācu fašistiskā okupācijas atstājusi padomju tautu dzīvā mēsā daudz sāpīgu, grūti dziedājumu brūču. Ne sausa skaitļi ne valoda, ne dzieski epiteti nespēj kaut cik pilnīgi izteikt tās ciešanas, kuras nācās pārdzīvot tiem padomju ļaudīm, kas bija pakļuvuši barbarisko iebrucēju jūgā. Protams, padomju cilvēka spēks nav salauzams, tāpat kā vistumsākās naktis nespēj aizkavēt rīta asumu. Padomju tautas izturēja visas grūtības un uzvarēja. Un ja mēs šodien pieņemam ciešanas, kuras esam izturējuši, tad ne jau tāpēc, lai žēlotos un gaustos, bet gan tāpēc, lai koptu un rūdītu savu spēka apziņu, komunisma cēlieja pašapziņu.

Baigajā apstādības rakstā, kurā reģistrēti hitleriešu noziegumi pret cilvēci un — pirmā kārtā — pret padomju tautām, liela nodala stāsta par to cilvēku likteni, kurus bēgoši vācu armija ar varu un viltu aizdzina uz savu «faterlandi». Šo nelaimīgo vīdū bija daudz tūkstoši latviešu. Par apstākļiem, kādos notika latviešu aizvešana uz Vāciju, kā aizdzītajiem tur jādzīvo un ar kādām grūtībām cērtams ceļš «pārkāļ» uz dzimteni — stāsta Elīnas Zālītes luga «Atgūtā dzimtene», kuru nupat inscenējis Valsts Dailes teatris. Rakstniece izvēlējās tema īpašu nozīmību un aktualitāti šobrīd lēgust ar to, ka runājot par tās saukto pārvietoto personu (DP) gaitām okupētās Vācijas rietumu zonās, mēs noraujam masas amerikāņu un angļu imperialistu viltus demokrātijai, viņu iekulīgajiem vārdiem par brīvību buržuāziskajos Rietumos. Viens no nekaunīgākajiem anglosakšu imperialistu noziegumiem pret brīvību un cilvēka cieņu ir viņu mēģinājumi aizkavēt hitleriešu aizdzīto padomju pilsoņu atgriešanos dzimtenē. Ar šo savu rīcību rietumu «demokrātijai» varasvīri nostāda sevi tajā pašā līmenī, kurā atradās asiņainie hitlerieši. Hitlera rokaspulsi sazina Vācijā miljoniem cilvēku no visām Eiropas valstīm, visvairāk no Padomju Savienības. Amerikāņu un angļu imperialisti traucē šos nelaimīgos cilvēkus atgriezties. Kāda tad atšķirība starp abiem noziedzīgiem? Elīnas Zālītes jaunā luga atbild uz šo jautājumu. Nē, nekādas būtiskas atšķirības nav! Šo atbildi rakstniece spējus dot pārliecinoši, laudama skatītājam skaidri saredzēt, cik rīlīgs vilks slēpjas zem skietami miermīlīgā un demokrātiskā «rietumu jēra» kažoka.

Si viltus demokrāta atmakošanas tema vērsās ne tikai pret ārzemju imperialistiem. Ši tema tūkstasi asi vērsās arī pret latviešu buržuāziskajiem nacionalistiem, kas ieperinājušies dažādās DP komitējās, ar melnīgās agitācijas un spaidu palīdzību mēģina atturēt labāko svešumā mītošo latviešu daļu atrast ceļu atpakaļ uz dzimteni. Tie ir bijušie bagātīnieki — tirgotāji, fabrikanti, budži u. c. ulmaniskā režīma līderi, kuriem padomju iekārta bija atņēmusi iespēju iedzīvoties uz apspiesto šķiru sviedru un asaru rēķina. Tāpēc viņu naidis pret padomju zemi ir launs, zvēriskis, pilns atriebības alku. Fašistiskās okupācijas laikā šie izbūjušie eksploatatori komplektēja hitleriešu dienderu asiņainās bandas, kalpoja šucmaņos un dažādās esesiešu dalās, noslepkavoja simtiem tūkstošu neaizsargātu padomju ļaužu, netaupot ne sievietes, ne bērnus, ne sirmgalvjus. Izlietās asiņu straumes ir radijušas nepārejamu bezdibeni starp šiem izdzimtiem un tautu. Ceļš uz cilvēku sabiedrību šiem slepkavām nogriezts. Elīna Zālīte iemet spilgtu staru kūlī fašistu midzeni, parāda latviešu buržuāzisko nacionalistu isto dabu un seju.

Blakus ienaidnieka atmakošanas temat liela vieta Zālītes darbā ierādīta tam nelaimīgajam, bet godīgajam padomju cilvēkam, kuru fašistiskie nelieši bija aizdzīvuši vai aizvilusi veržībā. Šeit mēs redzam krietno un stipro strādnieku Ensonu, krietno zem-

K. KLAVA

nieku Siliņu, krievu meiteni Mariju Sorokinu. Neizēlīga vara viņus piespieda atstāt savu zemi, bet visi viņi neatlaidīgi meklē izdevību atgriezties dzimtenē. Redzam arī tādus ļaudis kā rakstnieku Laidzānu un dziedātāju Liepu, kas jau paspējuši nostāigt pusi no tā ceļa, kas šķir viņus no padomju dzimtenes.

Dzīļu traģediju pārdzīvo visi svešumā aizdzītie un aizvīlītie godīgie ļaudis. Piespiesta bezdarbība, dzīve bez satura un attaisnojuma, trūkums un izvirtība, kas valda visapkārt, pazemojumi un nīcināšana, ko ik dienas liek izjust amerikāņu varasvīri, kā draums lietuvēns žņaudz šo nelaimīgo ļaužu dvēseles. Bet, lūk, angļu un amerikāņu monopolistiem vajadzīgi vergi viņu raktuvēs un plantācijās, imperialistiem vajadzīgi algotni viņu militārajām avantūrām, tāpēc laists darbā viss nelietīgais cilvēka apmulkošanas un fiziskās ietekmēšanas aparāts, lai ceļš uz Padomju Savienību viņiem būtu slēgts. Un tie latviešu buržuāziskie nacionalisti, kas vēl prieks nedaudz vairāk kā trim gadiem zverēja uzticību kaskrustam, kas ar ielenkā zvera nūkumu ciniņās pret sabiedroto armijām, šodien visiem līdzekļiem palīdz realizēt anglosakšu imperialistu politiku. Šie par nožēlojamiem centieniem nopirkamie asināspūņi piekauj un ielsozuga kamerās godīgus padomju pilsoņus tikai tāpēc vien, ka viņi grib braukt uz dzimteni.

Tācu tas neapslāpē godīgo padomju cilvēku alkas pēc atgriešanās savā dzimtenē. Un savā lūgā to arī spilgti rāda lugas autore. Neapslābama ir lugas idejiskā nozīme. Tomēr, kaut dažos vārdos, jārunā arī par zināmiem trūkumiem un nepilnībām. Šai sakarā, pirmkārt, jāmin lugas hronikālais raksturs. Rakstniece vairāk stāsta un apgalvo, nekā liek skatītājam pašam redzēt un izjust. Tāpēc uz Vāciju aizdzīto vai aizvīlīnāto latviešu traģedija neatklājas visā satricinošajā dziļumā. Skatītājs redz ļoti daudz, kā lūgā, tāpat kā realajā dzīvē DP nometnēs ir divas cīņas līnijas, — cīņa starp nacionalistiskajiem nodevējiem un amerikāņu imperialistiem no vienas un svešumā aizdzītajiem latviešiem no otras puses.

Luga iestudēta Staļina premijas laureata, tautas mākslinieka Eduārda Smiļģa vadībā; režisore Marga Tetere, režisores asistente Eišenija Kaldovska. Izrādes veidotāji daudz darijuši,

Liliana Liepa

Padomju arājam

Ar spožu lemesi tu šogad arī vāgu,
Un līksmi mašinas tur dūca sējas laikā.
Iet dienas steigdamās, bet neizdā darba tvaikā,
Jo neliekas nekā par grūtu tev un smagu.
Ar Leņingradas vārdiem, teic, es dzīvē vados,
Ka piecgaude mums jāveic četros gados.

Tev tālu jāragūš, ja laukus skati,
Nav šauru robežu un garas stīgas.
Pār jauniem kolchoziem skrien šogad bezdelīgas
Uz visām pusēm atzved ceļi plati.
Ar dziesmu darbam dzīve augšup ceļas,
Tur audzes nākošās sev mūžiem spēkus smejas.

Pavasari

Mirdz ūdens putas, čalo strauti,
Tu jūti agro vēju steigu.
Kas gan var izskaitīt šīs stundas?
Tām nav ne sākuma, ne beig.

lai lūgai mazinātu tās hronikālo un ilustratīvo raksturu, padziļinātu pārdzīvojuma elementu. Šai darbā aktīvi piedalījusies arī autore, daudzās vietās isinādama un mainīdama tekstu.

Teatris centies panākt strauji pulcējošu izrādi, šim nolūkam pilnā mērā izmantodams savu krietno tehnisko prasmi. Spēle izvietota gan skatuves dziļumā, gan proscenijā. Trijos cēliešos ietvertas 12 ainas atzrit kaleidopiskā mirdzumā un daudzveidībā. Tas piešķir izrādei raitumu, kaut arī ļoti dažubrīd ainām aizslidēt gar acīm, vēl pirms tās paspējušas iespīesties atmiņā.

Inscenējuma spožajā tehniskajā norisē dažviet pavidēja neveselīgi vaibsti — meklēts vieglums, ar saturu nesaskanāsa rotalība, cenšanās skatītāju apžilbināt. Bet netrūka arī ļoti stipru, psiholoģiski pamatīgi izstrādātu izrādes posmu. Te vispirms atzīmējama pati pirmā aina, nometnes atstāšanas aina un trešā cēliena otrā aina. Ja tāda līmenī būtu noturēta visa izrāde, teatris varētu apsvēlēt ar izcili spožu radošu panākumu.

Runājot par inscenējumu, nevar paļaut garām izrādes nobeigumam. Pats par sevi tas bija diezgan interesants, silts un pacilājošs. Bet vai tad Dailes teatris patiešām nodomājis visas latviešu padomju lugas («Satikšanās krastā», «Upscienama pavasaris», «Atgūtā dzimtene») noslēgt pēc viena šablona? Tēlotāju skaitā šoreiz gandrīz viss teatra personāls. Tāpēc nav iespējams nosaukt visu izrādes daļinieku vārdus, lai gan aktieru sniegums visumā augstā līmenī.

Atkal savas raksturotāja spējas apliecināja Atis Krauklis un Austrā Baldone. Īpaši Baldones veidotā Berga kundze bija lietpratīgi izziēmā, ar dzēlīgu izsmieku piesātināts mietpilsoņu «madamīnas» tēls. Viņas meitas Monikas lomā Velta Krūze labi (sevišķi izrādes nobeigumā) parādīja, ka izglītotākā un «smalkākā» audzinātā meita ir tikpat tukša un mazvērtīga kā viņas skaļā māte. Bergu ģimenes jaunākā meita Daga Eišenijas Kaldovskas artistiski dzirkstīgajā interpretācijā bija rezultāts, ko rada buržuju tikumi un audzināšana. Alberts Miķelsons ar SS-šturmbrančirera un vēlākā DP nometnes priekšnieka Arnolda Dalbipa tēlu veiksmīgi atmāskoja latviešu vāciskos nacionalistus, kas par nožēlojamiem grašiem gatavi pārdot savu tautu jebkuram imperialistam. Dalbipa tēls ir trāpīgs siitiens visiem tiem, kas savu nodevību māsē aiz iekulīgām demokrātiskām frazēm. Miķelsonam derētu iestrādāt savā lomā vairāk rūdīta noziednieka rutinas un apdoma. Šie visi nupat minētie ļaudis ir tādi tipi, kas savai tautai ir zuduši uz visiem laikiem. Un latviešu tautai viņi nav vajadzīgi.

Elmīrai Lioņai, kaut arī tai pašā Bergu ģimenē auguši, nākotnes perspektīvas ir gaišas un saulainas. Viņa ir tīrs, godīgs un sirsniņš cilvēks, kurš tikai sākumā nespēja redzēt dzīvi tās patiesajā gaismā. Tagad jaunās mākslinieces acis atvērušas, un varam būt pārliecināti, ka viņa allaž pratis iet pa pareizo ceļu. Sirsniņas un godīga cilvēka dvēseles siltais izpaudums bija tas, kas visvairāk patika Mīldas Klēniecei tēlojumā šai lomā. Gluži to pašu var teikt par rakstnieka Jura Laidzāna tēlu un Kārļa Valdmana spēli. Spilgtus traģisma vilcienus, kuru izrādē, kā jau teicām, bija pārāk maz, strādnieka Ensona tēls iezīmējis nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Luijs Smits. Krietnu un stipru cilvēku Edgara Skadina lomā parādīja Rūdolfs Kreicums. Pozitīvo personāžu virknē veiksmīgs tēls ir arī Laumas Pāgles studente Laima. Ļoti reljefu un pārliecinošu amerikāņu vīrsnieka tēlu deva Evalds Valters, aiz ārējā vēsuma un korektības parādīdams plēsonas isto dabu.

Lielākā daļa šeit minēto aktieru — tāpat demonstrēja augsti vērtējamu spēles līmeni un lomu izpratni. Par viņu aktieru kolektīvu jāsaka, ka rūpīgi iemānētu, personāžu psihiskajam stāvoklim atbilstošu tēlojumu redzējam visu tur, kur netraucēja pārmērīgi foras šīs izrādes temps un ārējā spožuma meklēšana, kur inscenējums nenomāca aktieri.

Lugas idejai atbilstošas un apdare, interesantas Girta Vilka un Eriķa Rīņķa dekorācijas. Vērtīgs papildinājums bija Margāra Zariņa muzikas iespraudumi, lai gan izrādē būtu iedarbīgāka, ja šīs muzikas būtu bijis mazāk vai arī tās skatuviskais izlietojums būtu savādāks.

LITERATURU BĒRNIEM UN JAUNATNEI

Pirms neilga laika Latvijas K(b)P CK birojs ansprīda iautājumu par latviešu padomju bērnu un jaunatnes literatūru. LK(b)P CK birojs konstatēja, ka padomju iekārtas gados Latvijā radušies virkne nozīmīgu literatūras darbu bērniem un jaunatnei: Viļa Lāča stāsts «Nākotnes kalēji», Anna Sakse stāsti «Trīs šķūnīši», «Mārites piecgaude», «Pēdējais divnieks» u. c., Jūlija Vanaga «Stāsti par Daugavu», Valda Luksa poēmas «Tēvs un dēls», «Rīta sāk dzīvot», «Uzbrukumus N. pilsetai», «Anna Brodeles luza «Klases biedri» u. c. Jaunatne mīl mūsu republikas lielāko rakstnieku — Andreja Upīša, Jāna Sudrabkalna, E. Birznieka-Upīša darbus. Jaunajos lasītajos populāritāti leģuvuši jauno autoru darbi: Zana Grivas «Spaniņas stāsti», V. Brankas «Partizāna mazie draugi», Montas Kromaš «Svinīgais solījums», Pētera Sila dzeloli.

Tai pašā laikā Centrālās Komitejas birojs atzīst, ka lielākais latviešu padomju rakstnieku valūms līdz šim nepiedalās bērnu un jaunatnes presē, neraksta grāmatas bērniem un jaunatnei, nopietni neinteresējas par literatūras radīšanu mūsu jaunajai paaudzei. Visa tā rezultātā mūsu bērnu un jaunatnes rīcībā ir ļoti maz labu, interesantu arāmatu, kuras nekādā ziņā nevar apmierināt jauno lasītāju lielās prasības pēc vērtīgiem literatūras darbiem. Vissīkāk ir ar literatūru visjaunākajiem — pirmsskolas vecumā — lasītājiem, kuriem nav nevienas labas oriģinālgāmatas, izņemot A. Silabriedes vājos, stipilniskā gumiē rakstītos pantinus. Stāvokli neuzlabo arī mākslinieciski vājais I. Lēmana stāsts «Mazais ciniņājs» un bezdelīskais, formalistiskais A. Čaka stāsts «Divi draugi».

LK(b)P CK birojs uzdod Latvijas Padomju rakstnieku savienībai, Latvijas valsts izdevniecībai un LK(b)P CK veikt virkni pasākumu, nolūkā uzlabot latviešu padomju bērnu un jaunatnes literatūras stāvokli.

Šai sakarā š. g. 2. jūnijā Latvijas Padomju rakstnieku savienībā notika atklātā partijas sapulce, kurā rakstnieks Jūlijs Vanags nolasiya referātu «Literatūra bērniem un jaunatnei». Koreferātus teica žurnāls «Bērni» redaktore N. Buse un LVI bērnu un jaunatnes literatūras redakcijas vadītāja E. Pēte.

Jūlijs Vanags savā referātā atzīmēja, ka jaunatnes literatūrā stāvoklis ir samērā labāks, jo katrs laba grāmata ir noderīga arī jaunatnei. Taču pavīsam maz grāmatu ir skolas vecuma bērniem un gandrīz nekā nav — pirmsskolas gadu bērniem. Analizējot Indriķa Lēmana stāstu «Mazais ciniņājs» referents atzīmē, ka stāsta galvenais trūkums ir tas, ka šeit mazs bērns nostādīte liela ciniņāja lomā, un kad spēcīnā Voldiņa tēvu, rodas iespāds, ka vienīgie viņa ciniņā turpinātāji paliek Voldiņš, viņa draugs Uldis un Voldiņa māte. Arīlās Silabriedes rakstītais grāmata bērniem ir zemā mākslinieciskā līmenī, tālās ir arī ideoloģiskas nepareizības.

Kā rakstīt bērniem? Te katrs rakstnieks var ļoti daudz mācīties no Gorkija milzīgās pieredzes un citiem labākajiem padomju rakstniekiem.

Mums ir ieviestas uzskats, ka jāaudzina speciāli bērnu un jaunatnes literatūras rakstnieki. Šāds uzskats jānosoda. Ja paskatāmies klasikā — redzam, ka visi ievērojamākie rakstnieki devuši arī bērniem. Tātad, — lai radītu latviešu padomju bērnu un jaunatnes literatūru — jāraksta, jāraksta visiem, kas prot rakstīt, kam ir rakstnieka talants. Mūsu bērnu un jaunatnes audzināšanai komunisma garā jābūt par katru padomju rakstnieka goda lietu.

— Bērniem un jaunatnei var rakstīt par visu, kas var sekmetēt jaunās paaudzes audzināšanu komunismam, vajaga tikai ļabi uzrakstīt, — savā koreferātā uzsvēra N. Buse. — Tācu galvenā, centrālā tema ir mūsu šodienā. Bērniem ļoti vajadzīgi darbi par padomju skolu. — tādu darbu latviešu padomju literatūrā gandrīz nemaz nav.

Vajadzīgi darbi par piecgaudi, par darbā varoniem. Līdzšinējie darbi par šo temu aprobežojas tikai ar fabriku apmeklējumiem, jaos nav parādīti cilvēki, varoņi. Bērni gaida arī darbus par celojumiem; Jūlija Vanaga «Stāstus par Daugavu», «Bērni» viņi lasīja ar lielu aizrautību. Tikai jāpaplašina diapazons — no mūsu republikas ietvariem bērns jāizved visās mūsu lielās Dzimtenes plašumos. Labi darbi vajadzīgi arī par latviešu tautas revolucionāro pagātni.

No Latvijas Valsts izdevniecības bērnu un jaunatnes literatūras redakcijas vadītājas E. Pētes koreferatā dabūjām zināt, ka pēckāra periodā izdevniecība laidusi klajā ap 200 nosaukumu bērnu grāmatu, tajā skaitā tādas vērtīgas grāmatas kā Fādeleja «Jaungvarde», Ostrovskā «Kā rūdiļās tērauds» un «Vētrā dzimusi», Mstislavskā «Pavasara putns», Kaverina «Divi kapteini» u. c. Turpretī oriģinālā literatūra pārstāvēta ļoti mazā skaitā — apmēram 30 nosaukumu, tajā skaitā arī klasiski ir folklorā, Rakstnieku skaits, kas raksta bērniem un jaunatnei, ir ļoti mazs, galvenokārt tie ir Lukss, Lēmanis, Brankas, Vanags, Sakse. Rakstniekiem jāpātkerās, ka audzināt bērnu par jauna tipa cilvēkiem, par komunisma cēlītiem, var daudzkārt labāk ar darbiem, kas apcer padomju dzīves tagadni. Arī b. Pēte brasa darbus par padomju skolu. It īpaši par FRA skolām, kas latviešu padomju literatūrā nemaz nav atspoguļotas. Vajadzīgi darbi par jaunatnes dzīvi kolchozos, par tautu draudzību, par lat-

viešu tautas revolucionārajām cīņām un ciniņājiem. Ka šādu darbu līdz šim vēl trūkst valnoja kā Rakstnieku savienība, tā izdevniecība, kas nav pietiekami organizējušas šo darbu.

Valdis Lukss pieminēja, ka tā nav pirmā reize, kad runājam par bērnu un jaunatnes literatūras pācelsānu. Savā laikā rakstnieki pat bija solījušies katrs kaut ko dot arī bērniem, bet tas tā arī palika. Pēc Valda Luksa ieskaidā, ja katrs rakstnieks pūsgada, gada laikā dotu vienu darbu arī bērniem, stāvoklis krasai uzlabotos.

— Jaunatne un bērniem vajadzīgi darbi, kas aizrautu, — teica «Cinā» atbildīgais redaktors K. Ozoliņš. — Referenti šeit prasīja darbus par skolu. Jāpiezīmē, ka mūsu anstākļos pašreiz raksturīgākās ir nevis vidusskolas, bet FRA skolas, Tieši FRA skolās top mūsu strādnieku šķiras rezerve aug jaunais padomju cilvēks. Un tas arī ir jārāda, nevis kāds vispārējs skolnieka vai skolotāja tips.

Meinharda Rudzītis kā pilnīgi neizdevušos kritizēja bērnu un jaunatnes literatūras konkursu, ko pagājušajā gadā rīkoja LK(b)P CK. Vienīgais godalgotais prozas darbs — Cumura un Pura stāsts «Kalnu» — vēl līdz šai dienai nevar tikt izdots. Šeit vajagotama arī Rakstnieku savienība. Tāpēc konkursam, ko LK(b)P CK birojs uzdod rīkot šogad, jāpieiet ļoti rūpīgi, tas ļabi jāorganizē.

LLK(b)P CK sekretārs Cerkovskis atzīmēja, ka jaunatnes audzināšanas darbs republikā atbilst ne saimnieciskiem panākumiem, bet tam nav attaisnojuma, jo mums ir visas iespējas šo stāvokli labot.

Svarīgs uzdevums, kas jāveic literatūrā, ir dot mūsu jaunatnei pareizu priekšstatu par pagātni, tai jāatmasko «vecie, labie» buržuāziskās iekārtas laiki, lai pilnīgi sakautu ulmanisko garu, kas šur tur vēl dzīvo jaunatnē.

Svarīga problēma — labos literatūras darbos parādīt FRA skolas, topošo rūpniecības strādnieku armiju. Latviešu literatūra šai temal gandrīz nav piešķūrusis, un tāpēc nav brīnums, ka šo stāvokli izmanto dažādi ceļojotā haituras taisītāji. Laukos mīļu darbu veic jaunatnes augstu ražu posmi, Literatūrā mēs tos pagādājam neredzam. Daudz vairāk jāraksta par latviešu tautas revolucionāro pagātni, ar tās tradīciju palīdzību audzinot mūsu jaunatni mīlēt savu padomju iekārtu. Ļoti vērtīgs ieguvums bērnu un jaunatnes literatūrā būtu romāni par Imantu Sudmall, par Valmieras komjauniešiem.

Programa, kas jāveic bērnu un jaunatnes literatūrā un kas noteikta LK(b)P CK lēmumā ir liela. Bet tā būs jārealizē. LK(b)P CK uzdevusi tuvākajā laikā organizēt bērnu un jaunatnes literatūras konkursu Jāpānāk, lai tajā piedalītos arī redzamākie rakstnieki.

Debatēs vēl runāja Olga Germane, Jānis Cumurs, Otomārs Rīkmanis, Edgars Dambors, K. Vilks, Indriķis Lēmanis pastāstīja par bērnu un jaunatnes literatūras sekciņas darba trūkumiem un tās turpmākāiem uzdevumiem. Jānis Plaudis uzsvēra, ka nav un nevar būt receptes kā rakstīt. Viens gan skaidra: lai rakstītu labas grāmatas, tiklīdz bērniem, kā pieaugušajiem jāpazīst dzīve. Adolfs Talcis minēja daļrādes komandējumu lielo nozīmi literatūras radīšanā.

Sapulce pieņēma rezolūciju, kurā atzīst, ka Latvijas Padomju rakstnieku savienībai vairāk jārdpējas par bērnu un jaunatnes literatūras radīšanu. Vāji strādājusī RS bērnu un jaunatnes literatūras sekcija (vadītājs Indriķis Lēmanis).

Bērnu un jaunatnes literatūras plaukums nav iedomājams bez principiālas bolshevistikas kritikas un naskritikas. Radīt literatūru mūsu jaunajai paaudzei vāji palīdzējusī kā Rakstnieku savienības tā arī citi izdevumi. Tikai retumis tānās parādīties vienas vai otras bērnu un jaunatnes grāmata kritisks apskats.

Lai novērstu minētos trūkumus, ikvienam latviešu padomju rakstniekam vispirms dziļi jāpazīnās tā ārkārtīgi svarīgā nozīme, kāda ir bolsheviku partijas un padomju tautas prasībai pēc idejiskā un mākslinieciskā zinā augstvērtīgas literatūras jaunajai paaudzei — nākamajiem komunistiskās sabiedrības celtņiem.

Par glūzi nepareizu un aplamu sapulce atzīst dažu rakstnieku uzskatu, ka bērnu un jaunatnes literatūras žanrā var darboties tikai atsevišķi rakstnieki — šī žanra meistari, un ka pārējiem rakstniekiem ar bērnu un jaunatnes literatūru nav jānodarbojas.

Lai panāktu bērnu un jaunatnes literatūras straujāku uzplaukumu, LK(b)P CK birojs uzdevīs Latvijas valsts izdevniecībai un Rakstnieku savienībai organizēt bērnu un jaunatnes literatūras konkursu. Sakarā ar to nepieciešams veikt plašu izskaidrošanas un organizatorisko darbu, lai nodrošinātu visu ievērotamāko rakstnieku aktīvu piedalīšanos šnī konkursā, nolūkā radīt mūsu jaunajai paaudzei šīsdiens prasībām piemērotus satura un mākslinieciskajā zinā vērtīgus literatūras darbus.

Katram rakstniekam savs turpmākais darbs jāatplāno tā, lai līdzekļus darbam citos žanros viņš varētu rakstīt darbus arī jaunajai paaudzei, jo idejiski un mākslinieciski augstvērtīgu literatūras darbu radīšana bērniem un jaunatnei šobrīd ir viena no svarīgākajiem ļautājumiem visā latviešu padomju literatūrā.

TREŠAIS VARIANTS

Arzemu prese turpina plaši apspriest PSRS un ASV attiecības. Sevisku vēribu laikraksti pievērš nolūkiem, kādi — jādama — bijuši amerikāņu priekšlikuma pamatā sākt sarunas ar PSRS. Gan- griz visas avizes ir vienās prātās, ka ru- na bija par diplomātisku manevru, kas savā ārpolitiskajā aspektā bija vērstas pret Padomju Savienību, bet iekšpolitiskajā — pret Henriju Vollesu. Iesniedzot savu priekšlikumu Padomju valdībai, ASV valdība — kā norāda arzemu prese — rēķinājās ar diviem variantiem: ar tā noraidīšanu vai pieņemšanu. Pir- majā gadījumā — ja PSRS būtu norai- dījusi ASV «miera priekšlikumu» — Amerikas oficiālās aprindās apvainotu Padomju valdību agresīvos nodomos un ar pilnām burām stūrētu uz bruņošanas kāpināšanu, obligāto kara klausību un pievienošanu militārajam Rietumu blokam. Otrā, t. i. piekrišanas gadīju- mā, — amerikāņu diplomāti cerēja ieviecināt garumā slepenas sarunas ar PSRS, lai amerikāņu imperialistiem iz- devīgā brīdī (isi pirms vēlēšanām?), tās pārtraucot uz izjaucot, visai pasaulē ziņotu par savām «miera pūlēm» un sistu Vollesam galveno trumpi. Tādi bija ASV valsts departamenta divi va- rianti, kas bija vienādi pieņemami kā bruņošanās magnatiem, tā Volstrita an- glu un franču satelītiem. Bet ar buržu- āziskiem diplomātiem raksturīgo tu- vredzību ASV ārpolitikas vadītāji nes- skatīja trešo variantu, kuru tieši izvē- lējās Padomju valdība, piekrišot ASV priekšlikumam un reizē ar to publicē- jot abas notas. Tā, rokot bedrī Maskā- vai, Vašingtona pati tajā iegāzās.

Var iedomāties, kādus pārmetumus nācās noklausīties ASV valsts departa- mentam no tā patieso saimnieku — monopolistisko magnātu — pusēs, kas notu publicēšanā redzēja bīstamu triec- ienu kara psihozei, kura viņiem ie- nesna krietnu peļņu. Var iedomāties, ka ar pārmetumiem Amerikai nesekojošās arī Rietumeiropas reakcionāri, kas visu savu pretautisko amerikāņu vāguru politiku bija pamatojuši uz PSRS un ASV attiecību maksīgu paasināšanu: trešais variants sajauc šiem kungiem visus rēķinus.

KOPSOLI AR JAUNO PASAULI

Tikai 3 mēneši šķir 30. maija vēlēša- nas Čehoslovākijā no vēsturiskajiem for- ņura notikumiem. Bet šajos 3 mē- nešos spēku samēri valstī kardinali mainījušies demokrātijas labā.

VEĻ FEBRUARĪ ARZEMU IMPERIALISTI LIKA NE MAZUMS CERĪBU UN SAVĀ ĀGENTURU PRAGĀ. TEĶSĒJĀ REAKCIJA IZPROVOCĒJA PAT VALDĪBAS KRĪZI, BET TAI NEBĪJA PA SPĒ-

SEPTĪTĀJĀ FEBRUARĪ AGRI NO RĪTA SPĒČI- GA PADOMJU LIDMAŠĪNA PACĒĻĀ NO MAS- KAVAS AERODROMA BETONĒTĀ CELĪNA UN UZ- ŅĒMA KURSU UZ KĪJEVU. PĒC NEILGAS AP- STĀŠANĀS PADOMJU UKRAĪNAS GALVASPIL- SĒTĀ ĀTRĀ UN KOMFORTABĻĀ MAŠĪNA TURP- ŅĀJA CELU TĀĻĀK UN DRĪZ VIEN SASNIEDZA VINI. AUSTRIJAS GALVASPILSĒTU.

Mēs zinām, ka Vinē bija norisinā- jušās niknas kaujas, kuru rezultātā va- ronīgais padomju karaspēks atbrīvoja pilsētu no vācu okupantiem. Šīs kau- jas, protams, nevarēja palikt bez se- kā. Bet mēs zinām arī, ka pēc kara jau ir pagājuši trīs gadi, tāpat pietie- kami ilgs laiks, lai kaut mazliet nolī- dzinātu kauju postījumus. Nekā tam- līdzīga mēs neieraudzījām.

Viscaur, pat pašā pilsētas centrā, pa- likušās nenovāktas sagrauto ēku drupas, kas tikai nozogotas ar dzelzontiepiem un apdraud garāmģājēju dzīvības. VĒĻ vai- rāk — šādu gandrīz pilnīgi sagrautu namu pagrabos un apakšējos stāvos dzīvo laudis, kuru dzīvības arī apdrau- dētas. Loti daudzu namu logi ir bez stikliem, aiznāgti ar finieri. Tāpat dē- li vai finieri sedz lielāko daļu veikalu skatlogu. Vīnes lepnumu — opereteātri atjauno jau trīs gadus, bet kaut cik jū- tamu rezultātu vēl neredz.

Austriju, kā zināms, okupējušās sa- biedroto armijas, katra savu zonu. Arī pašā Vinē, lai gan to atbrīvoja tikai pa- domju karaspēks, savī garnizoni ir vi- šiem četrām okupējošām lielvalstīm — PSRS, Anglijai, ASV un Francijai. Pa- ti pilsēta sadalīta četros sektoros, bet centru, kurā ietilpst visi galvenie tirgi, kontrolē sabiedroto kopējās komandan- tura.

Formāli patstāvīgā Austrijas valdība, kurā vairākumu ieguvusi reakcionārā «tautas» partija un tās uzticamie su- laini — labējie socialisti, īstenībā no- darbojas ar izdebāšanu Amerikas mo- nopoliem, Austrijas maršalizācija rea- lizējas ātros tempos. Jau sen labi zināms, ka kādas nelaimīgas valsts saimniecības atjaunošana aizokeana «labdarus» interesē vismazāk. Austrie- šī, piemēram, dienā saņem 250 līdz 400 gramu maizes, atkarībā no kategorij- as. Citi pārtikas produktu normas vēl nožēlojamākas. Normēta ne tikai pārtika, bet visas plaša patēriņa pre- ces. Pat diegus zēku lāpšanai nevar nopirkt bez attiecīga kupona vai orde-

kam šo krīzi izmantot savā labā. Gluži otrādi — reakcijas provokācija izraisīja vāru čehu demokrātijas pretuzbru- kumu. Uz mincheniešu intrīgu visu po- litisko partiju demokrātiskie spēki at- bildēja ar ciešu saliedēšanos ap Čeho- slovākijas kompartiju — demokrātijas avangardu. Tauta vienotīgi nostājās progresa pusē. Reakcija zaudēja febr- uara kauju. Tās barveji izrādījās ģe- nerali bez armijām, Sakauti viņi bēga vai paslējās krumos.

30. maijā Čehoslovākijas tauta vē- lēja savu pirmo parlamentu. Dzili sim- bolisks bija vienotais kandidātu sa- raksts: tas liecināja par visu politisko partiju vienoto gribu cīnīties par savas valsts demokrātisko attīstību. Un čehu un slovaku tautas atsauca tam, vien- prātīgi balsojot par Nacionālo fronti. Tikai 10 procenti vēlētāju — valdošo šķiru atlietas, kas baidījās atklāti us- tāties un izvirzīt savus kandidātus. — melno dienu gaidās iemeta urnās baltus biletēņus.

6,5 miljoni vēlētāju, kas balsoja par republiku un demokrātijā, 2 miljoni Čehoslovākijas komunistu ir droši kī- la tam, ka šis melnās dienas nekad vairs neatgriezīsies, ka sirmā Praga iet un ies kopsoli ar jauno pasauli.

«PALĪDZĪBAS» KĀRTĒJĀS APCIRPSANAS PROJEKTS

Pagājušs gads kopš tās dienas, kad Džordžs Maršals Harvardas universitātē uzstājās ar savu runu, kurai bija lemts kļūt par bēdīgi slaveno Maršala plāna priekšteci. Ar devīgu žestu piesolītā «palīdzība» šajā posmā daudzkārt ti- kust samazināta. Sākotnējo 30 miljardu vietā palīdzības suma bija sašūkusī līdz 6,5 miljardiem. Bet jo vairāk Va- šingtona cīroa «palīdzības» programu, jo skatāk viņa lika to reklamēt saviem vāgariem Eiropā. Bez tam — uz gaidā- mās «palīdzības» rēķina ASV imperia- listi centās panākt kuģu būves ierobe- žošanu Anglijā, aviāronniecības sašau- rināšanu Francijā, tekstil- un me- talurģiskās rūpniecības ražošanas sama- zināšanu Itālijā. Iztopot saviem aizjūras saimniekiem. Bevins, Sumans, un de Gasperi ietelca piekāpties šo prasību priekšā, apgalvojot, ka «tikai ASV pa- līdzība var glābt Rietumeiropu no eko- nomiskās bojā ejas». «Bez Amerikas mūsu ekonomika nevar eksistēt». — pa- tetiski šo viedokli izteica šinīs dienās de Gasperi, suminot ASV kā «visspē- cigāko ekonomisko sistēmu pasaulē, kas tēviski rūpējas par saviem «bā- reniem».

Nepagāja pat divas dienas pēc šīs Ita- lijas premjera runas, un «visspēcīgākā ekonomiskā sistēma» spēra soli, kas liek stipri apšaubīt tās spēku un nepār- protami liecina, ka «sistēmai» daudz

E. RIETUMS

Par starptautiskām temām

Nedēļas apskats

vairāk rūp savs, nekā savu «bārenu» liktenis: 3. jūnijā ASV pārstāvju pala- tas asinājumā komisija iesniedza ASV kongresam priekšlikumu vēl reizi (piek- to) samazināt «palīdzības» sumu no 6,5 miljardiem līdz 5,0 miljardiem, t. i. par veseliem 25 proc. 4. jūnijā pārstāvju palatā šo projektu apstiprināja.

Arzemu prese izsaka dažādus minē- jumus par šī sola iemesliem. Daži laik- raksti uzskata, ka tas ir kārtējais priekšvēlēšanu manevrs, lai iztaptu sa- biedriskajai domai, kas nosoda «Maršala plānu» kā imperialistisku ekspansiju. Citi domā, ka ASV monopolistiem uz- nākušas šaubas par savu kontrahentu maksātspēju. Citi atkal citē asinājumu komisijas argumentu, ka ASV resursi pakāpeniski izsīkst un tāpēc Savieno- tajām Valstīm jābūt ļoti uzmanīgām ar savu palīdzību ārvalstīm. Lai būtu kā būdams, fakts ir tas ka tēvocis Sams savu «palīdzības» programu no jauna grib apcirt līdz minimumam un ka sakarā ar to viņa «bāreni» Eiropā, lai gan pieraduši uzsmaidīt Vašingtonas launajai spēlei, šoreiz nenocētās un ga- ri izstiepa savas sejas.

PAR VIENU «KOMPROMISU»

Minētais Vašingtonas solis kļuva zināms Parīzē brīdī, kad franču sabied- rība un prese asi kritizē Bido ārējo politiku. Nacionālās sapulces ārlietu ko- misija pat izteikusi neuzticību ārlietu ministram, pārmetot viņam, ka viņš rīkojies aiz nācijas muguras. Franču

prese norāda, ka runa ir par Bido pie- kāpšanos Vašingtonas priekšā Londo- nas sešu valstu konferencē par Vācijas jautājumu. Labējā avīze «Ce matin le pays» norāda, ka Francijas drošība ap- draudēta, «Le Epoque» sarūgtināta rak- sta, ka «pirmo reizi vēsturē Vācijas lik- tenis grib izšķirt 2 valstis, kas, pašas nerobežojot ar Vāciju, ignorē Francijas viedokli.» Visi laikraksti ir vienās prāt- is, ka Francija Londonas konferencē cietusi smagu neveiksmi un ka «val- dībai būšot grūti saņemt Nacionālās sapulces piekrišanu Londonas apsprie- des rekomendācijām.

Nemot vērā šādu noskaņu Francijā, vismaz savādī skan Londonas radio ap- galvojums, ka konference beigusies «Ja arī ne īsti ideāli, tad tomēr ar abpusē- ģu ASV un Francijas kompromisu». Franču sabiedrības bažas un satrau- kums vislabāk liecina ka šis «komprom- is» ir kārtējais amerikāņu iātnieka kompromiss ar franču zirgu.

Runājot par bažām Parīzē, «Yorksh- ire Post» korespondents norāda, ka tām divējāds iemesls. Pirmkārt, franči no- baidījušies par amerikāņu tendenci at- ļaunot Rietumeiropas militāro potencia- lu. Otrkārt, tie baidās pilnīgi izolēties no Padomju Savienības un Austrumei- ropas. Francijā vēl pārāk labi atceras, cik liktenīga franču tautai bijusi šāda izolācija, un nav Sumana un Moka valdī- bas spēkā likt frančiem to piemirst.

Bido. — zino tālāk šis korespondents, — atrodas starp divām ugunīm: franču

JĀNIS PUPURS MŪSDIENU VĪNE

Celojuma piezīmes

viņam nebija pa spēkam, un viņu bie- ži padzina no vietas, kurā tikai ar lielām grūtībām bija izdevies iekārto- ties. Pilnīgā izmisumā kādā pavasara rītā Ludvijs Šneiders devās uz parla- menta ēku un ar saucieni — «Bads! Bads!» — metās pretim deputātiem, kas taj brīdī atstāja parlamentu, un pārgrieza sev venas. Gadījums ar Šneideru nebūt nav vienīgais. Vienā pašā Vinē statistika ik dienas reģistrē desmitiem pašnāvību, kurām iemesls ir bads, nabadzība.

Bet arī bez statistikas redzams, cik grūti kļājas vīniešiem. Pietieki uzma- nīgi ielūkoties garāmģājēju rūpju pil- najās, drūmajās sejas, pavērot nolieto- tos apģērbus, lai viss kļūtu pilnīgi skaidrs. Grūti dzīvot Vinē, kas kād- reiz saucās par jautro pilsētu...

Vīne kādreiz deva nosaukumu diviem populāriem brokasta elemen- tiem — Vīnes kafijai un Vīnes maizī- tiei. Tagadējā Austrijas galvaspilsētā būtu vēlīgi meklēt šos gardumus. Ka- fejniču gan daudz, šķiet, vairāk, nekā vajadzīgs, arī apmeklētāju pārpilnība. Bet tur var dabūt tikai niecīgu tasīti «erzaca» kafijas, kurā nav ne kripti- pas kafijas pupiņu. Ar kafiju kopā pasniedz arī lielu glāzi ūdens. Un tas ir viss sortiments!

Agrāk par vienu no Eiropas skaistā- kajām pilsētām uzskatītā Vīne tagad izskatās netīra un neglīta. Isi pēc mū- su lebraukšanas spēcīgi sniga, Kusti- ba ielās pēkšņi pilnīgi apstājās. Dzi- ļajā sniegā iestīga tramvaji, autobusi, vieglie automobiļi. Šie satiksmes li- dzekļi palika ielas vidū, kamēr noku- sa sniegs.

Nožēlojams un netīrs arī Vīnes me- tro. Lielākā daļa līniju nesegtas un at- gādina lielus, netīrus grāvjus. Arī tad, kad metro vilcieni ienirst pazemes tunelos, vagonus neapgaismo. Metro vagoni tādi paši kā dzelzceļam, ļoti nolietoti un neērti. Lielākā daļa logu aizsīti ar finieri.

Kā liela daļa Holivudas filmu, tā sā- kas un beidzas ar slepkavību. Viens no uzveduma varoņa — «Pirmās šķiras slepkavas» — panāmiem bija upuru nogalināšana ar gāzi, pēc «sevišķo» metodes. Noskatījušies filmu, divdes- mitzadīgā vīniete Edeltraude Pommera nolēma izmantot šo «sevišķo» me- todī, lai nogalinātu savu vecmāmi- nu un iegūtu viņas dārglietas. Tā arī tika izdarīts. Bet pēc tam šo gadīju- mu sīki jo sīki aprakstīja Vīnes prese.

Kādreiz Vīne bija slavēta ar savu opereti. Arī pašlaik pilsētā darbojas vairāki operetes teātri. Bet vēlīgi būtu kaut vienā no tiem meklēt Strau- sa vai Kalmana melodisko muziku. Uz Vīnes operetes skatuves trako ap- dullinoša dāza grieziņš skanās, kas arī ir Amerikas importa prece.

Vīnē diezgan daudz grāmatu veika- lu. To plaukti pārpildīti ar kriminal- literatūru, galvenokārt amerikāņu, vā- ciskā tulkojumā. Vīniešiem par godu jāsaika, ka šo taņas apdullināšanai vēltīto literatūru izpērk ļoti gausi. Pi- rēcju šajās lubu literatūras pārdotavīs ļoti maz. Toties padomju izdevniecī- bas «Meždunardnaja kniga» un viet-ējās izdevniecības «Globus» (kas iz- plata krievu klasiku un padomju au- toru darbus) veikali allaž pārpildīti. Ļoti populāras Puškina, Lermontova, Gorkija, Solohova, Novikova-Priboja grāmatas vācu valodā. Milzīgs piea- rājums pēc Ļeņina un Stalina dar- biem Bolševistiskais patiesības vārds atrod celu uz vienkāršā cilvēka sirdī visā pasaulē, un Vīne šai ziņā nav iz- nēmums.

Austrijai raksturīga parādība, ka vietējie iedzīvotāji ar katru dienu vai- rāk pāriet dzīvot uz padomju zonu. Šī parādība izskaidrojama ne tikai ar to, ka padomju zonā strauji atdzimst rūp-niecība, lauksaimniecība un amatnie- cība. Daudzi jo daudzi atstāj savas dzīves vietas un dodas uz padomju zonu tāpēc, ka šeit ir gluži citi sadzī- ves apstākļi, gluži cita garīga atmo- sfera. Šeit nav izmirstošā kapitalisma «kulturas» indīgo izgarojumu. Pa- domju zonā pūš svaigas vēsmas, kas nāk no austrumiem, no uzvarcšā so- cialisma zemes, no zemes, kas kļuvusi par visā pasaulē darba lauju, visas progresīvās cilvēces cerību un atbal- stu.